

5/2000

SOTSIAALTÖÖ

Armas Sotsiaaltöö lugeja!

Mõni aeg tagasi helistas ühe valla sotsiaaltöötaja ja küsis, et kuidas on võimalik saada haigekassakaarti (ehk omandada ravikindlustust) noorel äsja (ameti)kooli lõpetanud kahe lapse emal, kes ei tööta. Tööd oleks tal olnud võimalik saada kohe, kuid üks lastest põdes haigust, mille tõttu teda ei saanud lasteaeda viia. Sotsiaaltöötaja arvas esialgu, et meie kahekesi peaksime hakkama ette valmistama ravikindlustuse seaduse muutmise seaduse eelnõu nii, et sellel emal oleks võimalus saada ravikindlustust. Peale pikka arutelu jõudsimme siiski hoopis teiste võimalike lahendusvariantideni – ema peaks minema tööle ja vallavalitsus võiks talle maksta toetust selleks, et palgata lapsehoidja (näiteks keegi kohalikest töötutest) või sõlmib vallavalitsus ise lapsehoidjaga töölepingu ja maksab sellele palka. Võidaksid kõik kolm osapoolt: ema saaks tööd ja sellega koos palka ning ravikindlustatu staatuse, üks valla töötu saaks samuti tööd ja palka ning vallavalitsuse eelarvesse bekuks tulu üksikisiku tulumaksuna esimesel juhul ühelt, teisel juhul kahelt inimeselt.

Ajakirja kolleegiumi viimasel koosolekul tuli kirjeldatud telefonikõnelus jutuks. Sellest ajendatuna mõtlesime, et võiksime ka ajakirjas Sotsiaaltöö (nagu igas enesest lugupidavas ajakirjas) avada küsimuste-vastuste rubriigi. Ja siin see nüüd on: küsimused teilt, vastused meilt.

Palume küsimused, millele te igapäevatöös ise vastust pole leidnud, saata epostiga aadressil ajakiri@sm.ee või tavalise postiga Gonsiori 29 - 201, 15 027, Tallinn. Ümbrikule palume märkida ajakiri Sotsiaaltöö.

Küsimisjulgust soovides

Aive Sarjas

SISUKORD

Eessõna

Ants Paju

RIIK JA SEADUS

Tööturuteenuse seadus ja töötu sotsiaalse kaitse seadus

Pille Rebane

Sotsiaalharta rakendamine toob muudatusi toimetulekutoetuste süsteemi

Sirli Tralla

SÜNDMUS

Balti sotsiaalkindlustuse suvekool

VAIMNE TERVIS

Balti Vaimse Tervise Foorum

Regina Karjakina

Eluasemeteenused

Peter Ilves
Eesti Vaimse Tervise Ühingute Liidu suvelaager
Tiit Tõruvere
Genfi Initsiatiiv psüühiliste erivajadustega inimeste õiguste kaitsel

PROBLEEM

Lastekaitsetöötaja ja lapse õigused

Taimi Tulva
Iga laps on väärtus
Merle Malvet

TEADUS

Tööjuhendamine - abi iseendale

Eike Käsi

KOOLITUS

CIF'i Eesti osakond asutatud!

Valter Parve
Hooldusõdede koolitus Tallinna Diakooniakoolis
Klenja Tiitsar

HOOLEKANNE

Seitsmest vourusest ja pahest hoolekandetöös

Meego Remmel
Hoolekandeesutuse juhtimisest
Egon Siimson
Sotsiaaltöö perekonnaga - kelle kätte see usaldada
Marju Selg

REGIOONID

Toetatud töökohad puuetega noortele

Annely Tikerpuu - Kattel
Nõmme Sotsiaalmaja muutuv asjas
Harry Raudvere

NARKO

Narkovaba Hiiumaa

Vilma Tikkerpuu
Narkomaania leviku ennetamine Kose ja Kõue vallas
Jelena Koel
Narkoalane täiendkoolitus
Marju Kiipus ja Tarmo Kariis

AJALUGU

Õigus tööle ja selle ajalooline areng

Aleksander Vassenin

MÕTTEVAHETUS

Kas karistada või kasvatada?

Veiko Männik

MÕTTEVARA

Ralph Waldo Emerson

Koostanud Jüri Raudsepp

EESSÕNA

Teame, et ühiskond kui sotsiaalne organism oma pidevas muutumises vajab selles toimivate protsesside analüüsi ja uuringuid, et fikseerida ühiskonna seisundit. Üheks selliseks uuringuks võib julgelt nimetada kolme aasta eest EL PHARE Consensus programmi raames avaldatud ülevaadet puuetega inimeste sotsiaalkaitsest. Selles ülevaates analüüsitakse peale põhiseaduse enam kui kahtekümnet seadust ja nende alusel kehtestatud normatiivakti, mille sätted peaksid tagama puuetega inimeste õiguste kaitse.

Pidasin vajalikuks sellele tähelepanu juhtida, sest järgmisel aastal möödub kakskümmend aastat esimesest rahvusvahelisest puuetega inimeste aastast, kui töötati välja puuetega inimesi käsitlev ülemaailmne tegevusprogramm. Selles defineeriti esmakordselt invaliidsust kui puuetega inimese ja keskkonna vahelist suhet. Kahekümnendal aastapäeval oleks aeg kohandada uurimuses analüüsi sobivaks riigile, kes on valitud Euroopa Liiduga ühinemise esimesse vooru.

Inimeste ühiselu headus ei sõltu üksnes inimsuhete kvaliteedist. Vajatakse ka inimõigusi tagavaid ühiskondlikke struktuure ja tingimusi. Inimõiguste tagamine igale ühiskonnaliikmele on meie ühiskonna jaoks täiesti uus probleem.

Jõudsin siia välja ja sulg hakkas tõrkuma. Kas ei eemaldunud ma sellest tegelikkusest, milles elavad puudega inimesed.? Kui palju meil neid on? Invaliidsuspensiooni saab üle 55 000 inimese. Euroopa riikides peetakse puuetega inimeste suhtarvaks 1/10 riigi elanikkonnast. Kas tõesti on Eestis puuetega inimesi ligi 150 000?

Kas tõesti on need inimesed “nähtamatud kodanikud”, kelle probleeme on seni veel vähe avalikustatud? Üldsusele ei ole teada, kuidas need inimesed elavad, kuidas toime tulevad, mida mõtlevad ja tunnevad.

Need on valusate küsimustega tõtt vaatavad inimesed. Ja neist igaüks igatseb meeleheitlikult vastuseid oma küsimustele. Küllap on meilgi voodisse aheldatuid, kelle elu võiks väljuda kaugemale neljast toaseinast. Samal aastal, kui ilmus uurimus, linastus taanlanna Bente Miltoni film “Gaia lapsed”. Kas tõesti on need kaks dokumenti raskesti mõistetavad? Aga nad on mõistmist väärt, sest mõlemad käsitlevad inimese ja ühiskonna põhiväärtusi. Nende üle aga poleks paha igaühel meist pisut mõelda.

Ants Paju

Eesti Liikumispuuetega Inimeste Liidu president

RIIK JA SEADUS

TÖÖTURUTEENUSE SEADUS JA TÖÖTU SOTSIAALSE KAITSE SEADUS

Pille Rebane

Sotsiaalministeeriumi tööturuosakonna

juhataja kt

Alates 1995. aasta 1. jaanuarist reguleeris töötute teenindamist tööhõiveametites, neile abiraha ja õppestipendiumi maksmist Töötu sotsiaalse kaitse seadus. Nimetatud seadus kaotas kehtivuse 2000. aasta 1. oktoobril, kui jõustusid **Tööturuteenuse seadus ja uus Töötu sotsiaalse kaitse seadus**. Viimatinimetatud seadused võeti Riigikogus vastu 14. juuni 2000. a. istungil ning president kuulutas need välja 5. juulil 2000. a.

Töötu sotsiaalse kaitse seadus

Uus Töötu sotsiaalse kaitse seadus reguleerib töötuna arvelolekut ja töötu riikliku abiraha ning töötu tööturukoolituses osalemise korral õppestipendiumi maksmist tööhõiveametite kaudu.

Olulisemaks muudatuseks võrreldes senisega on, et uue Töötu sotsiaalse kaitse seaduse alusel **registreeritakse töötuna** kõik inimesed, kes on töötava, valmis kohe tööle asumise ning otsivad tööd. Töötuna registreerimisel ei nõuta enam eelnevat tööstaaži. See tähendab seda, et töötuna registreeritakse ka need inimesed, kes on töötava olnud üle 12 kuu ehk pikaajalised töötud.

Abiraha taotlemisel on endiselt vajalik, et töötul oleks eelneva 12 kuu jooksul 180 päeva tööstaaži. Uus on see, et periood, mille jooksul võib töötava abiraha saada, pikeneb seniselt 180-ilt päevalt 270 päevani. Töötava abiraha saavate töötute eest tasutakse sotsiaalmaksu seadustega kehtestatud korras, mis tähendab, et sel ajal kui töötava saab abiraha, on tal olemas ka ravikindlustus. Kui lõpeb abiraha saamise õigus, lõpeb ka ravikindlustus.

Siiani kehtis tingimus, et need inimesed, kes olid viimaselt töökohalt lahkunud omal soovil, pidid ootama 60 päeva enne, kui neile töötava abiraha maksta hakati. Uue seadusega on see ooteperiood kaotatud: ka omal soovil töölt vabastatud inimesed hakkavad abiraha saada alates 8. päevast pärast töötava abiraha määramist. Selline muudatus peaks kaitsma neid, kellele on avaldatud survet töölt lahkumiseks ja kes ei ole lahkunud töölt mitte päris omal soovil.

Tööturuteenuse seadus

Tööturuteenuse seadus reguleerib töötajatele ja tööandjatele tööturuteenuste osutamist.

Olulisim muudatus võrreldes seni kehtinud Töötu sotsiaalse kaitse seadusega seisneb selles, **et tööturuteenuseid on õigus taotleda kõigil töötuna registreeritud isikutel**. Tööturuteenuste saamine ei ole enam seotud abiraha saamise või eelneva tööstaažiga.

Tähtis on niisugune muudatus eelkõige pikaajaliste töötute seisukohalt. Pikaajalisteks töötuteks loetakse isikuid, kes on tööturult eemal olnud kauem kui ühe aasta. Eestis on pikaajaliste töötute arv pidevalt kasvanud, moodustades 2000. aasta II kvartalis läbi viidud tööjõu-uuringu andmetel juba 40% kõigist töötutest. Siiani võisid pikaajalised töötud tööhõiveametitest saada vaid töövahendust ja teavet tööturu olukorrast. Samal ajal on just neile inimestele tööturule tagasipöördumine eriti raske: kaotatud on tööoskused ja –harjumus, puudub julgus ja kogemus ennast tööandjale soodsas valguses tutvustada. Seetõttu vajavad just pikaajalised töötud tööturule tagasi pöördumiseks täiendavat nõustamist, juhendamist ja koolitust. Tööturuteenuse

seaduse alusel on pikaajalistel töötutel õigus taotleda kõiki tööturuteenuseid võrdselt teiste töötutega.

Tööturul vähese konkurentsivõimega isikute, sealhulgas pikaajaliste töötute rakendamisel võib takistuseks saada ka tööandjate eelarvamuslik suhtumine - tihti ei taheta palgata inimesi, kes pikema aja jooksul üldse töötanud ei ole. Üheks meetmeks, mis aitab tõsta tööandjate motivatsiooni vähese konkurentsivõimega isikute töölevõtmiseks, on tööhõiveameti vahendusel tööandjale ühe aasta jooksul makstav **tööturutoetus**. Alates 1. oktoobrist on seda toetust võimalik taotleda ka sel juhul, kui tööandja võtab tööle töötu, kes on olnud tööhõiveametis töötuna arvel kauem kui 12 kuud.

Uue teenusena on Tööturuteenuse seaduses sätestatud **kutsenõustamine**. Muutuvates majandusoludes on vaja nii noortel kui täiskasvanutel tööturul konkurentsivõimelisena püsimiseks teha otsuseid oma karjääri kavandamiseks, uue töökoha leidmiseks, uue eriala omandamiseks või tööoskuste täiendamiseks. Kutsenõustamise eesmärgiks on aidata ja suunata töötajad valikute tegemisel lähtuvalt tema haridusest, tööoskustest ja isikuomadustest.

Eestis tegelevad töötajate teenindamise, eeskätt töövahenduse ja tööandjale sobivate töötajate leidmisega lisaks riiklikele tööhõiveametitele ka mitmed eraalgatusel tegutsevad tööbürood. Seni puudus ülevaade sellest, kes niisuguseid teenuseid osutavad ja mis tingimustel seda tehakse. Tööturuteenuse seadus näeb ette seesugustele tööbüroodele **tegevuslubade** väljaandmise, mille kaudu tagatakse riiklik kontroll nendes osutatavate teenuste üle. Vastavalt Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni konventsioonile ei tohi töötajate teenindamise eest tasu võtta olenemata sellest, kas töötu kasutab era- või riikliku tööhõiveameti teenuseid. Eraalgatusel tegutsevatel tööbüroodel on lubatud võtta tasu tööandjalt nendele osutatud teenuste eest.

Seaduste rakendamine

Töötusotsiaalse kaitse seadus ja Tööturuteenuse seadus jõustusid 1. oktoobril, kuid selge on see, et nende rakendamine toimub etapiivisiliselt. Riigieelarvest eraldatavad summad ei ole veel piisavad selleks, et kohe ja kõigile töötutele võimaldada kõiki vajalikke tööturuteenuseid.

Võib eeldada, et pärast uute seaduste jõustumist suureneb paljude töötute motivatsioon end tööhõiveametis registreerida. See suurendab loomulikult tööhõiveametite töökoormust. Tööturuet ja tööhõiveametid on teinud ära suure ettevalmistustöö ning on valmis andma oma parima selleks, et uute seaduste rakendamine toimuks võimalikult sujuvalt ning et nii töötud kui tööandjad oleksid rahul osutatavate teenustega.

SOTSIAALHARTA RAKENDAMINE TOOB MUUDATUSI TOIMETULEKUTOETUSTE SÜSTEEMI

Sirli Tralla
sotsiaaltöö üliõpilane
Tartu Ülikool

Eesti allkirjastas parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta* 4. mail 1998 ja ratifitseeris selle 31. mail 2000. Artikkel 13, mis tagab õiguse saada sotsiaal- ja arstiabi, ratifitseeriti osaliselt. Sotsiaal- ja arstiabi tuleb tagada **Eestis seaduslikult elavatele ja töötavatele välismaalastele** (lõiked 1-3). Ratifitseerimata jäi lõige 4, mis tagab sotsiaal- ja arstiabi seaduslikult territooriumil **viibivatele** teiste lepinguosaliste riikide kodanikele. Sotsiaalharta standardite täitmine eeldab

mõningates kehtivates seadustes muudatuste tegemist, mõnede uute seaduste vastuvõtmist, riiklike programmide käivitamist, toetuste määra tõstmist.

Toimetulekutoetus

Euroopa sotsiaalharta järgi peab lepinguosaline riik tagama, et iga piisavate elatusvahenditeta isik, kes pole suuteline oma tööga või muude allikate, eelkõige sotsiaalkindlustussüsteemi hüvitiste kaudu selliseid vahendeid hankima, saab küllaldast abi (sotsiaalharta artikkel 13 lõige 1).

Eestis sätestab toimetulekutoetuse sotsiaalhoolekande seaduse § 22, mille järgi on toimetulekutoetust õigustatud saama isikud, kelle kuusissetulek on alla Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud minimaalsetest tarbimiskulutustest lähtuvat toimetulekupiiri.

Muudatused Eesti toimetulekutoetuse süsteemis

Alates 1. jaanuarist 1994 kuni 31. detsembrini 1996 kehtis Eestis kaks eraldi sotsiaaltoetuste maksmise süsteemi – toimetulekutoetus ja eluasemetoetus. 1. jaanuarist 1997 hakkas kehtima uus määrus "Riiklike sotsiaaltoetuste maksmise tingimused ja kord", mille kohaselt hakati toimetulekutoetust ja eluasemetoetust maksma ühtse toimetulekutoetusena.

Aastatel 1997 - 2000 on järjekindlalt täiustatud riiklike sotsiaaltoetuste maksmise tingimusi ja korda. Nii on näiteks tõusnud teis(t)e pereliikme(te) koefitsent 0,7-lt 0,8-le. Samuti kujundati ümber toimetulekutoetuse jaotusmehhanism: kui varem kanti raha üle kohalikele eelarvetele elanike arvu ja vanuselise koosseisu põhjal, siis uue süsteemi järgi, alates 1999.a II poolaastast, ei kanta toimetulekutoetusteks ette nähtud raha enam üle kohalikele omavalitsustele. Toimetulekutoetuse maksmine toimub Riigikassa kaudu, kellele on rahalise alaeelarve omavalitsuste lõikes esitanud sotsiaalministeerium.

Sotsiaaltoetuste kaasajastamisega püütakse täiustada kogu riiklikku sotsiaaltoetuste ja –teenuste süsteemi ning selle finantseerimise põhimõtteid, kaasa arvatud peretoetused ning erivajadustega seotud toetused ja teenused.

Sotsiaalharta rakendamise suunas

Eesti on täitnud nõude, mille järgi ei tohi toetuse saamist ajaliselt piirata. Samuti nõude, et juhul, kui toetuse andmisest keeldutakse, on võimalik otsust edasi kaevata. Edasikaebamise mehhanism eksisteerib, aga puudub info selle tegeliku rakendamise kohta.

Toetus peab olema tagatud igaühele niikaua, kui selle järele on vajadus ja neile, kes ise pole võimelised kindlustama toimetulekuks vajalike vahendite olemasolu. Enamus Euroopa riike rakendab tööpuuduse leevendamiseks mõningaid meetmeid, kuid sotsiaalharta on töajõu mõjutamise meetmete osas ettevaatlik ja nõuab kõigilt sotsiaalharta ratifitseerinud riikidelt ülevaadet, et kontrollida meetmete vastavust Euroopa sotsiaalharta sätetega. Ülevaade peab sisaldama vastuseid küsimustele, kui suur on tööga hõivatute protsent ja töötute protsent, mis tingimustel tohib tööst või ümberõppest keelduda ning missugused on teised abi vormid ja teenused.

Reaalseks toimetulekuks on vaja tõsta toimetulekupiiri, et tagada piisavate elatusvahendite olemasolu ja seda, et oleks võimalik vähendada, leevendada või kõrvaldada puudust. Meil tuleb soodustada toimetulekuks vajalike teenuste arengut nii avalikus kui ka erasektoris.

Sotsiaalkaitse peab tagama inimesele kindlustunde nendes olukordades, kus iseseisev toimetulek on raskendatud. Riik ei saa võtta inimeselt vastutust iseseisva toimetuleku eest, kuid ta peab aitama seda kanda. Ühiskond areneb kiiresti ainult siis, kui ta oskab rakendada kõigi oma liikmete tahet elu edendamise huvides.

* Parandatud ja täiendatud Euroopa Sotsiaalharta on vastu võetud Euroopa Nõukogus Strasbourg'is 3. mail 1996, eesti- ja inglisekeelne tekst on kättesaadav Euroopa Nõukogu Infokeskuse koduleheküljel.

SÜNDMUS

BALTI SOTSIAALKINDLUSTUSE SUVEKOOL

14.08.2000 - 01.09.2000 toimus Tallinnas, Männikul, hotellis Dzingel kuuendat korda Balti riikide sotsiaalkindlustuse suvekool. Tegemist on traditsiooniks kujunenud koolitusüritusega. Seekordse suvekooli korraldas Eesti Sotsiaalministeerium koostöös Euroopa Sotsiaalkindlustuse Instituudiga. Suvekooli kursantideks olid Baltimaade sotsiaalministeeriumide ja sotsiaalkindlustusasutuste nooremametnikud ning sotsiaalkindlustusest huvitatud üliõpilased.

Koolitus koosnes õppetsüklist, mille käigus anti ülevaade sotsiaalkindlustuse teoreetilistest baasist: sotsiaalkindlustuse tähtsamatest põhimõtetest, sotsiaalpoliitikast, sotsiaalkindlustuse ökonomikast, sotsiaalkindlustuse koordineerimisest Euroopa Liidus, sotsiaalkindlustussüsteemide võrdlemise alustest jne. Õppejõududeks olid sotsiaalkindlustuse valdkonna tuntuimad professorid Euroopa ülikoolidest: Prof. Danny Pieters ja Dr. Paul Schoukens Leuveni Ülikoolist (Belgia), Prof. Jos Berghman Tilburgi Ülikoolist (Holland), Prof. Eberhard Eichenhofer Jena Ülikoolist (Saksamaa), As. Prof. F. von Nordheim Kopenhaageni Ülikoolist (Taani) jt. Pärast eksamite sooritamist said koolitusest osavõtjad Euroopa Sotsiaalkindlustuse Instituudi tunnistuse. Pidulikul lõputseremoonial osalesid kolme Balti riigi sotsiaalministrid.

Koolitusest osavõtjate sõnul andis kolmenädalane koolitus tervikliku ettekujutuse sotsiaalkindlustusest ja selle tähtsamatest põhimõtetest, võimaldas võrrelda oma riigi sotsiaalkindlustussüsteemi teiste Euroopa riikide süsteemidega ja ergutas mõtlema sotsiaalkindlustuse edasise arengu üle. (ST)

VAIMNE TERVIS

BALTI VAIMSE TERVISE FOORUM: Eesti reformid said ekspertide tunnustuse

Regina Karjakina

28. - 29. septembril toimus Tallinnas Balti Vaimse Tervise Foorum, millel osalesid Eesti, Läti ja Leedu sotsiaal- ja tervishoiuministeeriumide esindajad, projektide juhid ja eksperdid ning välisfondide ja organisatsioonide esindajad, kes on toetanud vaimse tervise teenuste reformi läbiviimist Baltimaades. Foorumi teemaks oli kõigis kolmes Balti riigis kogukonna vaimse tervise

teenuste arendamine inimestele, kellel on raske ja/või püsiv psüühikahäire. Foorumi töö toimus ettekannete, töötubade ja diskussiooni vormis: vahetati kogemusi, otsiti uusi ideid, jagati informatsiooni projektidest, mida on Baltimaades ellu viidud. Rahvusvaheliste doonororganisatsioonide esindajad arutasid omavahel, kuidas paremini koordineerida projektide läbiviimist ja rahastamist.

Vaimse tervise probleemid ei ole kuigi sageli pälvinud üldsuse tähelepanu vaatamata sellele, et viimase kümne aasta jooksul on selles valdkonnas toimunud suured muutused. Foorumi üks eestvedajaist **VALDEKO PAAVEL** rääkis pressikonverentsil Eesti vaimse tervise reformi olulisematest sammudest:

Eesti esimene psühhosotsiaalse rehabilitatsiooni keskus tekkis 1993. aastal Tartus. Peamised vaimse tervise reformi suunad on saavutanud valitsuse ja sotsiaalministeeriumi tunnustuse. 1998. aastal koostati kaheks aastaks erihoolduse arengukava, 1999. aastal kiideti heaks sotsiaalteenuste poliitika arendamise alusdokument, käesoleval aastal käivitus projekt, mis hindab kõigi hoolekandeesutuste erialast tegevust. Projekt hakkab juba lõppema ja olulisemad soovitud hoolekandesüsteemi edasiseks arenguks on koostatud. Võrdluseks võib tuua, et kui 1998. aastani oli hooldamine hooldekodus ainukeseks teenuseks, mida osutati vaimsete probleemidega inimestele, siis 1999. aastast täienes riiklikult finantseeritavate teenuste loetelu päevakeskusega, mis on Eestis täiesti korralikul tasemel, ning käesoleval aastal lisandus sellele rehabilitatsiooniteenus. Projekti ekspertide ettepanekute järgi võiks järgmisel aastal olla isegi kuni üheksa erinevat teenust selleks, et aidata inimest enne, kui tekib vajadus hooldekodu järele.

Sotsiaalministeeriumi hoolekandeesakonna juhataja kohusetäitja **AIVE SARJASE** sõnul on Eesti vaimse tervise reformile iseloomulik rõhuasetus rehabilitatsioonile ning teenuse tarbijate sidumine üldiste avalike teenustega. Järjest kasvab projektide arv, mis on suunatud vaimse tervise teenuste deinstitutionaliseerimisele: klientidega tegeldakse aktiivselt selleks, et arendada oskusi, mis võimaldavad neil taas lülituda ühiskonda. Eesti reformid on kooskõlas suundadega, mille poole püüdlevad maailma kõik arenenud maad: alustada psüühikahäiretega inimese rehabiliteerimisprotsessi haiguse väga varajases staadiumis; vältida olukorda, kus inimene muutub ühiskonnast väljatõrjutuks; hospitaliseerimine olgu nii lühiajaline kui võimalik, kuid nii pikk kui vajalik

Palusime kommentaari kahelt foorumil osalenud väliseksperdit:

Kuidas te hindate Eesti vaimse tervise reformi?

JOHN TRAINOR, *Centre for Addiction and Mental Health* (Kanada), vaimse tervise poliitika ekspert:

Eesti on olnud väga avatud uutele ideedele: Eesti spetsialistid käivad palju õppimas välismaal, osalevad koolitustes ja kutsuvad kohale välisriikide eksperte. Siiski ei saa head vaimse tervise süsteemi arendada, kopeerides lihtsalt kellegi teise mudelit - isegi mitte sellist, mis kusagil mujal hästi töötab. Vaimse tervise süsteemi reformist saame rääkida, kui riigis tekib grupp inimesi - spetsialistide, võimu, tarbijate, perede esindajaid - kes hakkavad uuendusi sisse viima ja oma süsteemi looma. Nad lähtuvad oma jõuvarudest ja võimetest, interpreteerivad uusi ideid, muudavad neid nii, et need töötavad just antud oludes. Olen viimaste aastate jooksul külastanud Eestit mitu korda ja mul on rõõm tunnistada, et nii see siin ka sündis. Kui ma Eestist koju sõidan, on mul tunne, et ma võtan siit kaasa rohkem ideesid, kui olen toonud. Üks näide: oleme toetanud Haabersti Klubimaja Tallinnas. Nad töötasid alles aasta või poolteist, kui hakkasid oma kogemusi teistega jagama. Minu külaskäigu ajal olid seal tudengid Soomest, kes tulid, et neilt õppida. Haabersti Klubimajast on juba saanud tunnustatud mudel, nad teevad asju omal unikaalsel viisil.

Selles ongi saladus, selles mõttes on Eestil suurepärane tulevik. Eesti reformi teine iseloomulik külg on dünaamilisus uute projektide käivitamisel: asju osatakse teha väga kiiresti ja mõjuvalt.

ROBERT VAN VOREN, *Geneva Initiative on Psychiatry*, peasekretär:

Mulle kui välisvaatlejale tundub, et Eesti reform on väga heaks eeskujuks teistele riikidele just tänu struktuurilisele lähenemisele. Paljud riigid ei ole veel kindlaks teinud, mida nad tahavad oma vaimse tervise reformiga saavutada, mistõttu nad töötavad vaimse tervise poliitika kallal ilma pikaajalise plaanita. Eestis aga on näha, kuidas kõik tegevused, kõik uuendused, mida samm-sammult rakendatakse, koonduvad ühe eesmärgi ümber. Inimestel, kes reformi algatasid, oli selge visioon. Eriti tahaksin nimetada Valdeko Paavelit, kes mängis kesksel osal Eesti vaimse tervise poliitika väljatöötamisel. Kahjuks ei ole kõigis riikides nii hästi läinud: näiteks Venemaa vaimse tervise uus arengukava näeb ette, et ühte ja sama mudelit tuleb rakendada üle kogu Vene Föderatsiooni. See on kõige hullem variant kõigist võimalikest: mis töötab Moskvast, võib sobida ka St Peterburis, kuid ei pruugi sobida Siberis, ja kohe kindlasti mitte Dagestanis või Tšetšeenias. Sellisel juhul on rohujuuresandilt lähenemine vaimse tervise reformile ilmselt kõige parem, alles hiljem jõutakse planeerimiseni. Ilmselt oleks hea sealseid spetsialiste Eestisse kutsuda, et nad näeksid, kuidas asju tehakse siin, nende tuttavamates ja arusaadavamates oludes.

Milline roll on sotsiaaltöötajal vaimse tervise reformis?

JOHN TRAINOR: Vaimse tervise reform hõlmab patsiendi elu kogukonnas ja hoolekannet. Kui me räägime vaimsest tervisest, siis me ei mõtle ainult haiglale ja ravimitele, vaid ka patsiendi sotsiaalsele keskkonnale: kuidas ta elab ja tuleb endaga toime, kas tal on meelepärast tegevust. See kõik on sotsiaaltöö. On märkimisväärne, et Kanadas oli vaimse tervise reformis juhtroll just sotsiaaltöötajatel. Vaimse tervise avahooldusprogrammide juhtideks saavad tihti just sotsiaaltöötajad, kes on saanud täiendavat psühhiaatriaalselt koolitust ja kes seejuures hästi tunnevad oma piirkonnas elavate inimeste probleeme. Sotsiaaltöötaja oskab märgata seda, mis võib jääda teiste erialade esindajatel kahe silma vahele. Kujutage ette hoolekandeesutust, kus väliselt on kõik väga ilus - seinad värvitud, toidetakse maitsvalt. Kuid sotsiaalsed suhted selles asutuses on rajatud vääratele alustele: teenuse tarbijat ei peeta võrdseks partneriks ega julgustata teda edasi liikuma, et osaleda ühiskonna elus täisväärtusliku kodanikuna. Ma arvan, et just sotsiaaltöötaja on see, kes teeb õiged järeldused ja näitab ka teistele, miks ei saa see asutus samas vaimus jätkata.

Et sotsiaaltöös edu saavutada, tuleb olla hästi kursis uuringutega, mida sellel alal ja naaberaladel tehakse. Peab olema teadlik ka teenuse tarbijate ja nende perede arvamustest, aitama teha nende hääl ühiskonnas kuuldavaks. Professionaalne sotsiaaltöötaja juhindub oma tegevuses teadmistest ja kliendi vajadustest, mitte moetrendidest ega iseenda huvidest. Mäletan aega, kui Kanadas oli väga moes pereteraapia ja paljud tahtsid sellega tegelda. Nad läksid kohale ja hakkasid pereteraapiaga pihta hoolimata sellest, kas seda oli antud olukorras vaja või mitte. See on täiesti väär lähenemine. Peab minema kohale, olgu see siis haigla või abivajaja kodu, ja kohapeal hindama, mida inimene vajab. Alles peale seda saab hakata tegutsema. Kui me räägime tööst psüühiliste erivajadustega inimestega, siis selles peab kindlasti valitsema eri valdkondade spetsialistide vahel hea koostöö. Multidistsiplinaarses meeskonnas on iga spetsialisti panus võrdväärne ja arvestatav, ükski meeskonna liikmeist ei tohi võtta enda peale kogu vastutust ja õigust otsustada. Hea meeskonna loomine on suur kunst, seda tuleb õppida nii teil Eestis kui meil Kanadas.

ROBERT VAN VOREN: Sotsiaaltöötajatel on väga oluline roll vaimse tervise teenuste arendamisel. Ma arvan, et üks suuremaid probleeme, millega meil tuleb tegeleda, on väärarusaama kummutamine, mille järgi vaimse tervise probleemid kuuluvad üksnes psühhiaatri kompetentsi. Tuleb selgeks teha, et psühhiaatrid on ühed paljudest inimestest, kes on kaasatud vaimse tervise probleemidega inimeste abistamisse, kõigil spetsialistidel on võrdne vastutus ja

oma tähtis osa täita. Sotsiaaltöötaja on otsekui sild teiste professionaalide ja sugulaste ning teenuste tarbija vahel. Sotsiaaltöötaja seisab psüühiliste erivajadustega inimesele ja tema sugulastele kõige lähemal ja temast sõltub, kas me suudame muuta vaimse tervise teenused inimkeskemaks, kättesaadavaks ja teenuse tarbijast lähtuvaks. See on suur probleem, kuna aastakümneid ei olnud vaimse tervise teenused orienteeritud tarbija vajadustele, sest süsteem esitas oma tingimused ja inimesel tuli nendega kohaneda, kuigi pidanuks olema vastupidi. Leian, et suured muutused on juba toimunud, need muutused jätkuvad ja sotsiaaltöötajad saavad omalt poolt neile muutustele palju kaasa aidata.

Balti Vaimse Tervise Foorumi tähtsamad otsused:

- Töötada igas Balti riigis välja vaimse tervise poliitika alusdokument, mille kiidaks heaks parlament.
- Asutada nõukogu vaimsesse tervisesse puutuva tegevuse koordineerimiseks, millesse kuuluksid Baltimaade ja väliseksperide esindajad.
- Koostada Baltimaade kaheaastane vaimse tervise koostööprogramm, mille raames toimub nende riikide esindajate neli suuremat kohtumist.
- Rakendada töös vaimse tervise probleemidega inimestega järgmisi põhimõtteid ja meetodeid: psühhiaatriline abi kogukonnas, koolitusprogrammid peredele, psüühiliste häiretega tarbija jõustamine, tema inimõiguste kaitse jt.
- Arendada välja uusi teenuseid vaimse tervise probleemidega inimestele: toetatud elamine, koduse toetusravi meeskonnad, rehabilitatsiooniga tegelevad meeskonnad, juhtumitöö korraldus jt.
- Viia läbi järgmine Balti Vaimse Tervise Foorum Leedus 2001. aasta sügisel.

ELUASEMETEENUSED VAIMSE TERVISE PROBLEEMIDEGA INIMESETELE

Peeter Ilves

*Centre for Addiction and Mental Health
Kanada*

Sobilik eluase, mõtestatud töö, sotsiaalne toetus ja piisav sissetulek on iga inimese heaolu lahutamatud komponendid, need on olulised ka vaimse tervise häiretega inimestele. Nende olemasolu on raskete ja püsivate vaimsete häiretega inimestele sama tähtis, kui psühhiaatriline ja meditsiiniline abi.

Käesolevas artiklis tahaksin peatuda järgmistel küsimustel:

- miks on eluase tähtis raskest vaimuhaigusest paranemisel
- psüühiliste erivajadustega inimeste soovide ja vajadustega arvestamine ja muutused, mida need on kaasa toonud nendele inimestele pakutava eluaseme tüübis
- eluasemeteenuste põhimudelid
- erinevate lähenemisviiside tugevad ja nõrgad küljed
- tulevikusuundumused
- psüühiliste erivajadustega inimeste eluasemepoliitika võimalused Eestis, Lätis ja Leedus

Sissejuhatus

Vaimset tervist käsitlevast kirjandusest leiame, et stabiilne kodu on äärmiselt vajalik raske vaimuhaiguse all kannatava inimese edukaks raviks ja taastusprotsessiks. (Blanch ja Carling, 1988; Ridgway ja Zipple, 1990; Harp, 1990; Posey, 1990; Boydell ja Everett, 1992; Mc Cabe jt., 1993). Sobiva eluaseme olemasolu võib positiivselt mõjutada põhilisi vaimse tervise indikaatoreid - autonoomiat, iseseisvat toimetulekut ja enesehinnangut (Christenfeld, Toro, Brey ja Haveliwala, 1985; Depp, Scarpelli ja Apostles, 1983; Hadley, McGurrin ja Fye, 1993; Kruzich, 1986; Velasquez ja McCubbin, 1980)

Enamikus Lääne-Euroopa riikides, aga ka Põhja-Ameerikas on kasvanud nõudlus eluasemeteenuste järele seoses hospitaliseerimise vähendamise ja kogukonnale suunatud vaimse tervise süsteemi sisseviimisega. (Tanzman, 1993; Trainor, Morell-Bellai, Ballantyne ja Boydell, 1993). Samal ajal ei ole kogukonnas pööratud piisavat tähelepanu eluasemeteenustele, millel on olnud rida negatiivseid tagajärke. Paljud inimesed jäävad eluaseme puudumise tõttu haiglasse, mis on kallis ja ebaotstarbekas. (Geller, 1982) Püsiva eluaseme ja toetavate teenuste puudumisel langeb suur koormus abivajaja perele, kes peab täitma samaaegselt juhtumikorraldaja ja majutaja rolli, saades selleks liiga vähe toetust või jäädes toetusest üldse ilma. (Castaneda ja Sommer, 1986). Raskuste tõttu eluaseme leidmisel on paljudes riikides laialt levinud nähtuseks kodutus.

Viimastel aastatel on toimunud oluline nihe vaimse tervise filosoofias. Liigutakse "...institutionaalsest ja asutusekesksest ajastust üleminekuperioodi, kus inimeses nähakse teenuste tarbijat, kes vajab professionaalset abistamissüsteemi. See on maailmavaade, mille puhul kõiki inimesi peetakse kodanikeks, neil on võime ja õigus integratsioonile ja täielikule osalemisele ühiskonnas" (Carling, 1990; 969). Edu põhiliseks tingimuseks on abivajajale valikuvõimaluse andmine ja kontrolli võimaldamine teda ümbritseva keskkonna üle; lähtumine abivajaja vajadustest on efektiivse eluasemepoliitika üheks printsiibiks. Seda kinnitab ka Cournois (1987), kes mitmetele uurimustele toetudes ütleb, et psüühiliste erivajadustega inimesed, kui nad elavad nende vajadustele vastavas keskkonnas ja on oma eluasemega rahul, kohanevad ühiskonnas paremini.

Eluaseme tüübid

Psüühiliste erivajadustega inimestele on olemas mitut laadi eluasemeteenuseid. Kanada sotsiaalpsühholoogid Parkinson, Nelson ja Horgan, kes on uurinud sellel teemal 1980-te lõpust kuni 1999. aastani ilmunud kirjandust, annavad ülevaate vaimse tervise probleemidega inimestele mõeldud eluasemeteenustest. Parkinson ja tema kolleegid nimetavad kolme enam levinud eluasemeteenuse vormi psüühiliste erivajadustega inimestele: elamine asutuses; toetav elamine (supportive housing) ja toetatud elamine (supported housing)*. Olulised pole niivõrd terminid, mis võivad olla riigiti erinevad, vaid põhimõtted, mida need lähenemisviisid sisaldavad. Siinkohal lühike ülevaade nimetatud kolmest lähenemisviisist eluasemeteenustele lähtuvalt sellest, mida need toovad kaasa teenuse tarbijale.

Enne kui teemat jätkata, peab ära märkima, et paljude vaimse tervise probleemidega inimeste elukohaks jääb nende perekonna, tihti vanemate kodu. Mõned elavad haiglates, samal ajal kui teised on kodutud. Selles artiklis käsitlem eluasemeteenuste mudelid, mida tavaliselt rakendatakse vaimse tervise probleemidega inimeste teenindamisel.

Elamine asutuses

Asutusekeskset lähenemist on kirjeldatud kui meditsiinilist mudelit. Selline lähenemine eluasemeteenusele tähendab tegelikult järelevalvet hooldusega tegelevas keskkonnas. Teenuse tarbijates nähakse hooldatavaid. Nad ei osale tegevustes ja rehabilitatsioonis, sest eeldatakse, et

nad jäävad hooldusasutusse pikaks ajaks. Abivajaja on sel juhul eluaegse patsiendi rollis, keda peetakse liiga haigeks ühiskonnaelus osalemiseks ning pakutakse talle ainult teenuseid, mis rahuldavad tema põhivajadusi (tavaliselt toit, peavari ja ravimid). Üsna on sageli sellisele eluaseme tüübile iseloomulik, et ühes ruumis elab koos palju inimesi. Nad ei saa ise valida oma toanaabreid ega kaitsta oma privaatsust. Personal on tihti madalapalgaline ja madala kvalifikatsiooniga. On tavaline, et personal ei oma vaimse tervise rehabilitatsiooni alast koolitust, mistõttu pöörab väga vähe tähelepanu oskuste ja iseseisva toimetuleku õpetamisele. Tugi, mida abivajajale asutuses pakutakse, on suunatud pigem tema nõrkustele, mitte tema tugevatele külgedele, mille tagajärjeks on süvenev sõltuvus. Seda tüüpi keskkonnas ei aidata inimesel õppida elama iseseisvalt.

Lähenedamise positiivsed ja negatiivsed aspektid:

Enamik uurimusi konstateerib sellise teenuse negatiivseid tagajärgi. Uurijad väidavad, et ainult kõige raskematel juhtudel võib tulla kõne alla asutusse paigutamine. On ka tõendusmaterjali selle kohta, et enamus abivajajaid, kes saavad seda tüüpi eluasemeteenuseid, on tegelikult võimelised juhtumikorraldajate toel elama tunduvalt iseseisvamalt.

Toetav elamine

Toetav elamine pakub eri tasemel elamis- ja tugivõimalusi. Inimesele valitakse eluasemeprogramm, mis pakub tuge vastavalt tema sotsiaalse funktsioneerimise hetketasemele. Kui toimetulekuvõime muutub, määratakse talle teine elamisvorm, mis vastab tema vajadustele. Inimeselt oodatakse, et ta kindla aja jooksul läbib programmi ühe astme ja siis läheb üle järgmisele või ta saab sama palju tuge kui seni, kuni tema toimetulekuvõime paraneb. Üks toetava elamise tüüp on tugikorter. Kui keskmises rühmakodus elab tavaliselt koos 6-12 inimesed, siis tugikorteris on elanikke 2-3. Sellised tugikorterid võivad olla koondatud ühte hoonesse, näiteks elavad ühe majaosa kõigis korterites vaimse tervise probleemidega inimesed. Toetava elamise puhul nähakse teenuse kasutajas hoolealust, kes vajab juhendamist. Personalil on tihti rehabiliteeriv roll, mis sisaldab toetavat nõustamist, juhtumikorraldust, sotsiaalsete ja olmeliste oskuste õpetamist jm.

Lähenedamise positiivsed ja negatiivsed aspektid:

Uurimustest võib lugeda, et osa teenuse tarbijaid eelistab seda eluasemetüüpi tänu võimalusele suhelda, mis tuleneb eluaseme jagamisest teistega. Teised tarbijad peavad aga toetava elamise puhul negatiivseks just seda, et nad on sunnitud teistega oma kodu jagama. Teiseks probleemiks selle elamisvormi puhul on vajadus vahetada elupaika, kui paraneb inimese võime elada iseseisvalt. Sage kolimine ei lase teenuse tarbijal mõelda oma elupaigast kui kodust. Selle asemel võivad nad tunda, et nende elupaik on lihtsalt osa rehabilitatsiooni või isegi raviprogrammist.

Toetatud elamine: uus mudel kogukonna vaimse tervise probleemidega liikmetele

Nüüdisaegsed vaimset tervist käsitleva kirjanduse autorid ja poliitika kujundajad on seisukohal, et just toetatud elamine on see, mille poole tasub püüelda. (Srebnik jt., 1995).

Toetatud elamise kontseptsiooni aluseks on rida põhjapanevaid väärtusi, mida toetavad uurimistulemused. Toetatud elamise mudel toetub niisugustele mõistetele nagu teenuse tarbija enda valik, püsivus, normaalsus, paindlikkus ja võimalus vajadusel abi saada. (Posey, 1990) (Posey, 1990)

Toetatud elamise programmidele on iseloomulik erakorter, kus vaimse tervise probleemidega inimene on täieõiguslik elanik ja saab toetust väljastpoolt. Kõige levinumaks toetuse vormiks on

juhtumikorraldus, mille puhul vajaduse korral on abi alati kättesaadav. Suuremate vajadustega teenuse tarbijale pakutakse intensiivsemaid toetusprogramme, näiteks koduse toetusravi rühmad. Nendesse rühmadesse kuuluvad psühhiaatrid ja meditsiiniõed, kes vajaduse korral külastavad oma patsiente nende kodus.

Lähenemisviisi positiivsed ja negatiivsed aspektid

Uurijad väidavad, et enamus psüühiliste erivajadustega inimesi eelistab iseseisvat elamist (Tanzman, 1993) Püsivalt iseseisva elamise arendamine on olnud oluliseks edasiminekuks, aitamaks teenuse tarbijaid liikuda patsiendi rollist võrdväärsete kodanike hulka. Paljude teenuse tarbijate sõnul on elamine oma kodus palju kaasa aidanud nende taastumisel raskest vaimuhaigusest.

(Järgneb)

*Eestis jagatakse eluasemeteenuseid psüühiliste erivajadustega inimestele kaheks: hooldamine hoolekandetasutusel ja toetatud elamine. Viimane võib tähendada nii elamist rühmakodus või tugikorteris kui ka iseseisvat elamist toetavate teenuste abil. (toim.)

EESTI VAIMSE TERVISE ÜHINGUTE LIIDU SUVELAAGER Viljandimaal 12. ja 13. augustil

Tiit Tõruvere
MTÜ Iseseisev Elu

Eneseabigruppe on loodud rohkesti. Ühe osa neist on loonud vaimse tervise probleemidega inimesed. Eneseabigruppide tegevus seisneb neisse kuuluvate inimeste elu kvaliteedi tõstmises ning nende vaba aja sisukamaks muutmises. Suvelaagri korraldamine on saanud ühingu traditsiooniks. Eelmine suvelaager toimus Põlvamaal, seekordne Viljandimaal.

Kokkusaamisi hakati korraldama seetõttu, et tekkis vajadus Eesti eri paikades asutatud ühingute tegevuse tõhustamiseks ning kogemuste vahetamiseks. Enamik ühinguid on suhteliselt noored ning nende juhid peavad ise määratlema, milleks neid vaja on ja millised on nende eesmärgid. Elu on näidanud, et ühendused on vajalikud eelkõige grupi praegustele, aga ka tulevastele liikmetele.

Seekordne suvelaager hõlmas palju huvitavaid ettevõtmisi. Laager algas külaliste vastuvõtuga MTÜ Viljandimaa Singel päevakeskuse ruumides. Külalistele näidati keskuse ruume, pakuti kohvi ja võileibu. Seejärel tutvustas giid Viljandi linna vaatamisväärsusi.

Pärast Viljandiga tutvumist sõideti Holstresse, kus toimusid põhilised üritused. Laagri avas eneseabigrupp Tunnel esinaine **Maili Kalja**. Tervituseks sai sõna Viljandi abilinnapea **Jaak Allik**, kes leidis, et sellised kokkutulekud on vajalikud. Linnavalitsusel ja Viljandi Vaimse Tervise Päevakeskusel on olnud head suhted.

Viljandi Pauluse koguduse õpetaja **Mart Salumäe** tervitas koosviibijaid EELK Diakooniakeskuse poolt. Ta rääkis diakooniast, kristlikust hoolekandest, kus tugevam kannab nõrgema eest hoolt.

Vaimse Tervise Ühingute Liidu esinaine **Urve Randmaa** Tallinnast rääkis sellest, kuidas 1997. aastal moodustas kolm ühingut liidu, et olla kuuldamavam ja nähtavam, sest ühtsuses peitub jõud.

Soome Vaimse Tervise Keskliidu tegevusdirektor **Hilkka Kärkkäinen** tänas suvepäevadele kutsumise eest ja ütles, et nende liitu kuulub praegu 150 ühingat 15 000 liikmega. Järgmise aasta juunis peab Soome VTKL 30. sünnipäeva ja sellele sünnipäevale kutsutakse ka Eesti esindajaid. Hilkka tänas Eesti ja Soome ühingute hästi sujunud koostöö eest. Ta rääkis Ülemaailmse Tervishoiu organisatsiooni korraldatavast iga-aastasest vaimse tervise päevast. Soome VTKL annab välja ka ajakirja Käsikäes.

Viis aastat tegutsenud Põlva Vaimse Tervise Keskuse esinaine **Katrin Kriis** tervitas meid luuletusega, kohal olid ka külalised Tallinna ühingust Meelerahu koos esinaine **Helle Kruusimäega** ning Tartu MTÜst Davy. Tartu esindaja **Riina Kenn** rääkis projektist "Võrdne võimalus" ning toimunud üritustest, milleks on olnud väljasõidud, ujumine basseinis, klubiõhtud kohvikus, teatrikülastused jne. Tartu ühingu toetab Hamlet Trust Inglismaalt.

Silvia Hoole Võrust rääkis oma tegevusest. Neil on tegevusluba, tegutseb näitering, korraldatakse matku, peetakse tähtpäevi ja sünnipäevi. Pärnu ühingu Hingerahu poolt tervitas meid Eesti Vaimse Tervise Ühingu Liidu president **Maimu Kaasik**.

MTÜ Viljandimaa Singel esinaine **Linda Luhse** arvas, et mida rohkem teeb üks inimene teise heaks, seda õnnelikum on ka tema ise. Koosviibimisel võtsid sõna ka kutsutud külalised - ajakirjanik Heiki Tann Rootsi Raadio eestikeelsete saadete toimetusest ning kohalik kirjanik Vello Lattik.

Pärast õhtusööki toimusid sportmängud ning huvitavate ja nipikate küsimustega mälumäng. Õhtu sisustati laulu ja tantsuga. Pühapäeva hommikul külastati Loodi Põrguorgu, kus peeti piknikku. Külaliste soovil käidi ka Jämejala Psühhiaatriaiglas.

Eesti Vaimse Tervise Ühingu Liitu kuuluvate seltside korrapäraste ja erakorraliste kokkusaamiste tulemusena on kujunemas rühm inimesi, kes tahavad (ja kelle tervislik seisund lubab) muuta oma elu huvitavaks ning parandada oma vaimset ja materiaalist olukorda.

Kontaktisik:
Maili Kalja
eneseabigrupp Tunnel
Tartu tn. 20 71020 Viljandi
tel. 043 34 266

Genfi Initsiatiiv psüühiliste erivajadustega inimeste õiguste kaitsel

Rahvusvaheline organisatsioon **Genfi Initsiatiiv** (Geneva Initiative on Psychiatry) asutati 1980. aastal, et võidelda psühhiaatria kuritarvitamise vastu. Tol ajal olid väga levinud juhtumid, kui inimesi paigutati psühhiaatriaiglasse poliitilistel põhjustel. Genfi Initsiatiivi asutajateks olid mitmete erialade esindajad - psühhiaatrid, juristid, inimõiguslased ja sovetoloogid. Aktivistide grupid tegutsesid juba varem mitmes riigis - Šveitsis, Saksamaal, Hollandis, Prantsusmaal ja Suurbritannias. 1980. aastal otsustati ühineda, et avaldada survet Ülemaailmse Psühhiaatria Assotsiatsiooni kaudu Nõukogude Liidule, kus paljusid inimesi hoiti alusetult psühhiaatriaiglates. Selliste juhtumite lahendamine jätkus poliitiliste vangide vabastamiseni 1980. aastate lõpus Nõukogude Liidus ja 1990.a Rumeenias. Genfi Initsiatiivi poole hakkasid pöörduma endiste sotsialistlike riikide psühhiaatrid, kes palusid abi oma asutuste töö ümberkorraldamiseks ja hoolealuste elutingimuste parandamiseks. Genfi Initsiatiiv otsustas toetada vaimse tervise süsteemide muutmist nendes riikides, et ära hoida psühhiaatria poliitilise kuritarvitamise võimalikku taastumist. Kui protsess käivitus, muutusid vaimse tervise reformid organisatsiooni põhitegevuseks. Genfi Initsiatiivi peasekretäri **Robert Van Voreni** sõnul jälgib

organisatsioon endiselt ka väärkohtlemise juhtumeid. Ainukesed riigid, kus on hetkel tuvastatud psühhiaatria kasutamist poliitiliste repressioonide eesmärgil, on Kuuba ja Hiina. Psühhiliste erivajadustega inimeste mittepoliitilist väärkohtlemist esineb aga kõikjal. Väärkohtlemine väljendub enamasti halbade elutingimuste, vananenud ravimeetodite või julmade ravivõtete kasutamise näol. Hetkel on Genfi Initsiatiivil käimas 150 projekti 29 riigis. Kõige uuemaks Genfi Initsiatiivi projektiks on vaimse tervise teenuste võrgustiku arendamine Mongoolias. Genfi Initsiatiiv on palju toetanud ka Eesti vaimse tervise reformi läbiviimist. (ST)

PROBLEEM

LASTEKAITSETÖÖTAJA JA LAPSE ÕIGUSED

Taimi Tulva

Tallinna Pedagoogikaülikooli sotsiaaltöö professor

Laste õiguste kaitse ei hõlma pelgalt juriidilist valdkonda: seadused on alati ebatäiuslikud. Esmajoones on lapsel õigus elule, oma vanemate armastusele, perekonnale ja kodule.

Laste õiguste kaitset mida saab analüüsida järgmistest aspektidest:

- kodu – vanemate, lapse ja sugulaste huvid;
- institutsioon – lasteaia, kooli, päevakeskuse tegevus lapse õiguste kaitseks
- hoolekandetöötaja, sh lastekaitsetöötaja tegutsemine lapse õiguste ja huvide kaitseks.

Kõigis laste õiguskaitset nõudvates olukordades tuleb lähtuda lapse tulevikust, mille prognoosimiseks lastekaitseametnikud püüavad leida alternatiivide seast parima. Lapse õiguste kaitsmisel on võimalik lähtuda lapse ja tema vanemate või lapse ja omaste vahelistest suhetest; mõnikord tuleb last kaitsta ka tema vanemate eest. Muret võib põhjustada kasvukeskkonna vahetus, mis osutub lapsele sageli tõsiseks riskiteguriks, eriti koolieelses eas.

Võib esineda juhtumeid, kus lapse ja perekonnaliikmete huvid ei kattu. Kuigi tööd tehakse perega, tuleb siiski primaarseks pidada lapse huve. Sellega liitub kaks küsimust. Teised (lastekaitse spetsialistid, õpetajad, arstid jt) otsustavad, mis on lapsele hea ja õige. Otsustajad aga lähtuvad oma väärtushinnangutest, mis on tihti subjektiivsed. Kahjuks esineb sageli lastega manipuleerimist, mis rikub lapse õigust õnnelikule lapsepõlvele. Iga juhtumi analüüsimisel tuleb arvestada lapse enda arvamusi ja soove.

Mõnikord on tarvilik tugivõrgustiku loomine, mis hädavajalik näiteks siis, kui on tekkinud vajadus lapse füüsiliseks eraldamiseks oma vanematest. On veel rida aspekte, mida laste õiguste kaitseks tuleb arvesse võtta. Nendeks on eeskätt lapse tervis, sotsiaaltöötaja ja tervishoiutöötaja hinnangud tekkinud situatsioonile, vanavanemate jt seisukohad.

Igal juhtumil on oma taust ja kulg, mistõttu konkreetse probleemi lahendamine on protsess, mille käigus lastekaitsetöötaja tegutsemine nii professionaalse aitaja kui kontrollija rollis võib kaasa tuua rollisisesed vastuolulisi kohustusi. Lastekaitseametnikud kui erialase kõrgharidusega sotsiaaltöötajad peavad oluliseks lapse isiklikest arvamustest lähtumist, kuigi lapse eest kannavad ametlikult vastutust vanemad, hooldajad, eestkostjad või teised. Lapsel on õigus konfidentsiaalsusele ja täiskasvanu usaldusele. Kahjuks tunnevad lapsed halvasti või ei tunne üldse oma õigusi, et neid puudutavaid otsuseid vaidlustada. Sageli jäetakse arvestamata, et laps on täiskasvanule võrdväärne partner, kelle arvamust tuleb aktsepteerida. On hea, kui

vanematest, lastekaitse- ja tervishoiutöötajatest kujunevad koostööpartnerid. Väärrib rõhutamist lapse mõistmine tegutseva subjektina, kellel on oma seisukohad ja õigused ning keda tuleb kuulda võtta tema isikut puudutavates küsimustes.

Eestis on vaja laialdaselt selgitada lastele nende õigusi, aga ka kohustusi. Kui lapsed ei teadvusta oma õigusi, siis ei suuda nad ka enda eest seista. Sellisel juhul vajatakse professionaalsete aitajate abi. Siiski on märgata, et laste õiguste kaitsele hakatakse üha enam tähelepanu pöörama; nii lastekaitsetöötajatele kui ka lastele korraldatakse õiguslaseid koolitusi. See annab lastele võimaluse aktiivsemaks sekkumiseks neid puudutavatesse õigusküsimustesse.

Laste õigustest rääkides on vaja alati silmas pidada eetilisi küsimusi, mis võivad avalduda enesemääramise ja inimväärikuse kontekstis. Et laste huve nende õiguste kaitsele õigesti tõlgendada, vajavad sotsiaaltöötajad ja ka teised aitajad nii psühholoogilisi kui ka juriidilisi teadmisi, mõistmaks paremini last ja tema suhet ümbritsevasse.

Kuueaastase poisi kaotus vaimuhaige ema käe läbi on juhtunud mitmete ametnike vähese koostöö, võimalik, et ka juhtumisse pealiskaudse suhtumise tõttu. Hoolimata esimesest mõrvakatses ei peetud haiget ema lapsele tõsiseks ohuks. Nähtavasti nappis sotsiaal- ja tervishoiutöötajatel Haaberstis aset leidnud juhtumil erialaseid teadmisi ja võrgustikutöö oskusi. Sotsiaaltöötajate ettevalmistamisel tähtsustatakse kõikjal psühhaatrilist sotsiaaltööd, kuivõrd töö vaimuhaigetega on sotsiaaltöös eriti keeruline valdkond.

Lastekaitsega seotud juhtumite analüüs on äärmiselt vastutusrikas, milles ühtegi asjaolu, ka näiliselt pisiasjana tunduvat, ei tohi jätta tähelepanuta. Igal lapsel on õigus elada täisväärtuslikku elu, mille peavad talle kindlustama vanemate ja omaste kõrval ka lastekaitsetöötajad.

IGA LAPS ON VÄÄRTUS

Merle Malvet

Sotsiaalministeeriumi

*sotsiaalkindlustuse ja -toetuste osakonna
juhataja kt*

Lastega juhtunud õnnetustest võib kõige kohutavamateks pidada neid õnnetusi, kus just see inimene, kellest võiks eelkõige loota, et ta last kaitseb - lapse ema või isa - ise lapse vastu käe tõstab. Masenduse kõrval küsivad kindlasti paljud meist, miks selliseid õnnetusi nii sageli juhtub ja kas annaks midagi teha, et neid õnnetusi oleks vähem.

Julgen arvata, et raskete psüühikahäiretega inimestega kohtuvad lastekaitsetöötajad suhteliselt harva. Enda 8-aastasest klienditööst mäletan vaid paari juhtumit, kus lapsevanem oli psüühiliselt haige. See-eest mäletan neid juhtumeid väga selgelt, ühelt poolt nende inimeste silmatorkavalt erineva käitumise pärast, teiselt poolt aga seetõttu, et tundsin eriti suurt puudust vajalikest teadmistest ja kogemustest. Ma ei tea, kui palju käsitlevad nüüdisaegsed kõrgkoolide sotsiaaltöö õppeprogrammid tööd raskete psüühikahäiretega klientidega, kuid 80-ndate lõpu 90-ndate aastate alguse juura- ja psühholoogiatudengite õppeprogrammides käsitleti neid teemasid minimaalselt ja praktilise töö jaoks ebapiisavalt. Seega tuleks täiendada kõrgkoolide sotsiaaltöö õppeprogramme **põhjaliku käsitlusega psüühikahäiretega klientidega tehtavast peretööst, sealhulgas ka lastekaitse vaatenurgast**. Lisaks võiks nimetatud teemal korraldada täiendkoolitust. Isegi kui selliseid juhtumeid tuleb lastekaitsetöötajatel ette üks hulga aastate takka, on nende teadmiste omandamine vajalik.

Ühe inimese teadmised ja kogemused ei ole kunagi seda, mis mitme omad. Üksteise teadmiste ja kogemuste jagamiseks ning sotsiaaltöö kvaliteedi tõstmiseks tuleks senisest rohkem korraldada **tööjuhendaja ehk superviisori juhendatavaid arutelusid**. Lastekaitse tööjuhendajaid on Lastefondi eestvedamisel koolitatud juba mitu aastat. Igas maakonnas on ehk juba praegu vähemalt üks niisuguste oskustega spetsialist. Seega võiks igas lastekaitsetööst lugupidavas maakonnas, suuremas linnas või lastekaitseorganisatsioonis regulaarselt koos käia spetsialistide ring, kus koos tööjuhendajaga arutataks läbi klienditöös ette tulevad raskemad juhtumid. Võimaluse korral võiks seesugused valitud juhtumid publitseerida, et ka teised saaksid neist õppida.

Tervishoiu kvaliteedi säilitamiseks ja tõstmiseks on moodustatud tervishoiu kvaliteedi komisjon, kus analüüsitakse kriitika alla sattunud juhtumeid meditsiinilise abi andmisest või andmata jätmisest. Võib olla oleks aeg luua ka **sotsiaaltöö kvaliteedi komisjon**?

TEADUS

TÖÖJUHENDAMINE - ABI ISEENDALE

Eike Käsi

*Keila Linnavalitsuse sotsiaalnõunik
TPÜ sotsiaaltöö magister*

Eestis on sotsiaaltöö jõudnud sellisesse seisu, mis eeldab lisameetmete kasutusele võtmist sotsiaaltöö tegijate töömotivatsiooni säilitamiseks ja ergutamiseks ning nende kui oma ameti professionaalide toetamist ja tunnustamist, et oleks jaksu nii vajalikus ametis edasi töötada ja samal ajal seda tööd vaatamata raskustele edasi viia.

Tänapäeval peaks professionaalne sotsiaaltöötaja oma ametiülesannete täitmiseks olema üheaegselt nii uurija, advokaat, kriitik, spetsialist kui asjaajaja. Uurijana on sotsiaaltöötaja omal moel kaasaja analüütik, kes valdab ja samas toodab teavet sotsiaalsete probleemide kohta ning teeb need ka oma ümbrusele mõistetavaks. Advokaadina aitab ta seda teavet tõlgendada oma aja sotsiaalse tegelikkuse kontekstis. Samal ajal jälgib ta ka sotsiaalse õigluse realiseerimist. Spetsialistina muudab ta tegelikkuse tõlgendusi kodanikele ja otsustajatele arusaadavaks ning hoolitseb ühtlasi sotsiaalsest vaatenurgast vajaliku diskussiooni jätkumise eest. See on väga raske koorem, mida sotsiaaltöötaja kandma peab ja mis sageli viib ka ebaõnnestumiseni. Üldjuhul on enamus praegusi sotsiaaltöötajaid üsna pikaajalise erialase tööstaažiga, mis tähendab, et kogemuste kõrval on kogunenud ka hulk keerulisi probleeme, olgu siis tööalaseid või isiklikke, mille lahendamist on kas edasi lükatud või peetud lahendamatuks ning mille kaasaskandmine on sageli töös oluliseks takistuseks. Üheks vahendiks, mis aitab sotsiaaltöö tegijaid kuhjunud probleemidega paremini toime tulla ning vältida läbipõlemist, on tööjuhendamine, mis kujutab endast sotsiaaltöös seni kasutamata reservi.

MIS on tööjuhendamine? MIKS on see sotsiaaltöös kasutusele võetud? KUIDAS suhtutakse tööjuhendamisse Eestis? KAS tööjuhendamise rakendamine on Eesti sotsiaaltöös reaalne? Nendele küsimustele püüan käesolevas artiklis vastust leida. Tööjuhendamise mõiste võttis esmakordselt kasutusele Jeffrey C. Bracett 1903.a, 1936.a täpsustas seda Virginia Robinson (USA), kes formuleeris mõiste *tööjuhendamine* konkreetselt ja selgelt – **tööjuhendamine on õpetuslik protsess, milles töötaja, kellel on oskusi ja teadmisi rohkem, võtab endale vastutuse väiksemate teadmiste ja oskustega töötaja ettevalmistamise ning abistamise eest**.

Algusaastatel oli tööjuhendamine pigem administratiivne tegevus, sest tööjuhendaja rolli nähti eelkõige töö organiseerimises ja töö kulu jälgimises. Hiljem tööjuhendaja kui töö organiseerija (juhtija) roll taandus ja asendus eeskätt õpetuslik-suunava tegevusega. Tööjuhendamine on süstemaatiline nõustamine, mida teeb kogunud ja pädev asjatundja. Tööjuhendamine toimub töötaja raames ja töökoha ruumides ning selles käsitletakse vaid konkreetse juhtumiga seotud probleeme. Kuid tööjuhendamine ei piirdu üksnes konkreetsete probleemide lahendamisega, vaid eesmärgiks võib olla ka abi selleks, et töötaja suudaks leida endale sobiva tööalase rolli ja identiteedi. Kui need eesmärgid saavutatakse, on üsna kindel, et töötaja oma töös areneb.

Tööjuhendamise **eesmärgiks** on tööga seotud probleemide uurimine ja töö arendamine, töötaja kasv töötegijana. Tööjuhendamise objektiks on: 1) laiemad tööga liituvad probleemid, sotsiaaltöös näiteks – teenuste arendamine, kliendi vajadused jne; 2) töömeetodid, näiteks pereteraapia, võrgustikutöö jne; 3) inimsuhted, näiteks kliendi ja töötaja vahelised suhted, suhted töökohal jm; 4) areng inimesena ja töötajana, s.o töötaja personaalsus, loovus, õppiv suhe töösse jne. On oluline märkida, et tööjuhendamine on ka eneseabi ja toimib seega teatud mõttes töökaitsena, st on vahendiks, mis aitab töötajal tekkinud tööprobleeme lahendada väljastpoolt tuleva abiga ja leida endas uusi reserve (nt enesehinnangu tõus) ning seega ennetada läbipõlemist.

Peamised tööjuhendamise vormid on: individuaalne, paaris- e. kollegiaalne (koos töötavad kaks tööjuhendajat) ja rühma või töökollektiivi tööjuhendamine. Tööjuhendamisel puudub oma teooria, mistõttu kasutatakse erinevaid teooriaid sõltuvalt sellest, milline on probleem ja millist teooriat juhendaja ise paremini valdab. Sellest johtuvalt võib esineda järgmisi **teoreetilisi lähenemisi**:

1. Juhtuminõustamine, mis sarnaneb konsultatsiooniga ja milles on tegemist kliendikeskse tööjuhendamisega. Sagedamini rakendatakse siin psühholoogilisi teooriaid.
2. Terapeutiline isikuorientatsioon, kus rõhuasetus on teraapial ja kasutusel mitmesugused terapeutilised teooriad. Tööjuhendamine on juhendajakeskne ja suunatud töötaja personaalsele ja tööalasele kasvule.
3. Administratiivne orientatsioon, mille eesmärgiks on organisatsiooni toetamine ja mille puhul rakendatakse funktsionaalseid organisatsiooniteooriaid.
4. Töökollektiivi tööjuhendamine, mis on mõeldud administratsiooni abistamiseks selles osas, mis põhineb töökollektiivi inimsuhete problemaatilikal ja mille puhul rakendatakse vastasmõjuteooriaid. Osaliselt on siin tegemist töökollektiivi psüühilise enesekaitsega. Keskkel kohal on töö arendamise ja uurimise teooriad.
5. Töö/ameti arendamine, kus juhendamise objektiks on töö kui niisugune. Sel puhul leiab rakendamist kognitiivsel psühholoogial põhinev tegevusteooria ja ühiskonnateadused.

Eeltoodust järeldub, et tööjuhendamisel on mitmeid teoreetilisi taustu ja nendes orienteerumine ning endale sobiva valik on tööjuhendajale juhendamistegevuse seisukohalt oluline otsus, mida tuleb põhjendada mitte üksnes endale, vaid ka juhendatavale. Tööjuhendamine on vastasmõjuline protsess, mis algab pärast juhendaja valimist eelvestlusega, jätkub lepingu sõlmimisega ning lõpeb hinnangu andmisega kogu protsessile. Tegemist on pikaajalise juhendaja-juhendatava suhtega, mille lõppeesmärk on töötaja tööalane kasv oma töö uurimise ja analüüsimise kaudu.

Miks on tööjuhendamine sotsiaaltöös kasutusele võetud?

Sotsiaaltöö on muutuv, arenev ja täiustuv. Neid asjaolusid peab silmas pidama ka sotsiaaltöötaja, kellele selles võib appi tulla tööjuhendamine, mida saab kasutada kui vahendit töötaja enesehinnangu tõstmiseks, oma töö analüüsimiseks ja arendamiseks ning teatud mõttes ka

töökaitseks (töö piiritlemise ja liigendamise kaudu). Sotsiaaltöö on amet, kus tööjuhendamisel on tähtis koht nii turvava kui arendava tegevusena. Tööjuhendamise abil on võimalik vabaneda rutiinist, motiveerida õppimist ja teadlikult vabaneda tööpingest.

Kuidas suhtutakse tööjuhendamisse Eestis?

Sellele küsimusele vastuse saamiseks viisin läbi uurimuse, millest on põhjalikumalt juttu minu magistritöös "Tööjuhendamine sotsiaaltöös" (Tallinn 2000) ja millest siinkohal põgus ülevaade.

Uurimuse eesmärgiks oli:

- läbi viia valikuline sotsiaaltöötajate küsitlus selgitamaks vajadust tööjuhendamise järele ja teadlikkust sellest töömeetodist,
- teemaintervjuude abil saada teavet ja tagasisidet tööjuhendamise rakendamisest praktilises sotsiaaltöös,

Uurimuses püstitasin hüpoteesi – **teabe omamine tööjuhendamise kui tööd arendava ja tööalase kasvu edendamise meetodi kohta soodustab selle kasutusele võtmist sotsiaaltöös. Praktilises töös rakendatava meetodina võimaldab see oma tööd paremini mõista, tegevust analüüsida, teha ratsionaalseid ümberkorraldusi; tööjuhendamist on võimalik kasutada ka psüühilise töökaitseks.**

Küsitlusleht koosnes 47-st küsimusest, mis olid jaotatud kolme rühma: I. üldandmed, II. tööalased küsimused ja III. tööjuhendamise seotud küsimused. Küsitluslehed saatsin välja 55-le sotsiaalaala töötajale, kelle hulgas oli 13 maavalitsuse sotsiaal- ja tervishoiuosakonna juhti ja spetsialisti; 22 valla- või linnavalitsuse sotsiaaltöö juhti; 8 hoolekandeametuse juhti; 5 kõrgkooli õppejõudu; 3 üliõpilast; 2 sotsiaalministeeriumi töötajat; 2 sotsiaaltöö magistrantuuris õppivat teiste erialade töötajat. Küsitluslehe tagastas nendest täidetult 36 (65 %). Vastajate keskmine vanus oli 43,7 aastat ja keskmine tööstaaž praeguses amedis 6,3 aastat. Kõigil oli kõrgharidus, sotsiaaltöölane kõrgharidus puudus ainult 4-l vastajal. Esimese küsimuste rühma vastused võib kokku võtta järgmiselt: küsitletud on enamuses keskealised, pikaajalise töökogemuse ja mitmekülgse haridusega inimesed, kes on üldjuhul oma tööga rahul. Samas tunnistatakse töö vastutusrikkust ja vajadust pidevalt kõige uuema kursis olla ning tööpinge olemasolu.

Tööalastele küsimustele antud vastustest võib teha järgmised **järeldused**:

enamus juhte tunnistab tööalaste ümberkorralduste vajadust ja tegeleb nendega pidevalt: ametijuhendite koostamisega igale töötajale selleks, et täpselt piiritleda tööülesanded; regulaarsete töökoosolekute korraldamisega probleemide arutamiseks; oluliseks peetakse mitmesuguseid koolitusi; kõrgelt hinnatakse teabe vahendamist; töö tulemuslikkuse seisukohalt peetakse oluliseks nüüdisaegsete tehniliste vahendite kasutamist igapäevatoos ja nende kättesaadavust; töökollektiivi kui meeskonna seisukohalt hinnatakse oma traditsioonide loomist ja kohtumisi teiste kollektiividega.

Sotsiaaltöö saavutab häid tulemusi ja edeneb seda paremini, mida oskuslikumalt juhtivtöötajad tööd korraldavad ja mida vahetumalt nad töökollektiiviga suhtlevad. Tööjuhendamisele iseloomulike meetodite rakendamine toob sageli edu. Nendeks meetoditeks on arendusvestlus, enda ja kollektiivi töö analüüs, ühiste eesmärkide püstitamine ja tulemuste arutamine; tagasiside ning tehtule hinnangu andmine, mis tingimata peab sisaldama ka töötajate kiitmist ja ergutamist.

Tööjuhendamise seotud küsimustele antud vastustest võib järeldada, et tööjuhendamine ei ole sotsiaaltöötajatele tundmatu meetod - 86 % vastanutest teadis, mis see endast kujutab. Selle kohta omatakse vähem või rohkem teavet, mis aga ei ole piisav, et meetodit rakendada. Need vastanute, kes olid tööjuhendamise kursis, oleksid nõus tööprobleemide lahendamisel

kasutama tööjuhendaja abi, kuid takistuseks on asjaolu, et tööjuhendajat ei saa praegu kuskilt tellida. Siit saab teha ühese järelduse - tööjuhendamisteenuse jaoks on turg olemas, kuid puudub pakkumine. Samuti selgus, et soovitakse kasutada nii individuaalset, rühma kui ka töökollektiivi tööjuhendamist, mis tähendab seda, et on vajadus tööjuhendamise eri vorme valdavate tööjuhendajate järele. Uurimusest selgus, et eelistatakse tööjuhendajat, kellel on erikoolitus ja kes töötab sotsiaallalal. Vastuste põhjal võib öelda, et tööjuhendamine on oluline neile, kelle töö on seotud inimeste ja nendevaheliste töiste suhetega; neile, kes soovivad töös edasi jõuda, ennast täiendada, tööd edendada; töökollektiivi liikmete toetamiseks, meeskonnatöö edendamiseks, vastutustunde sisendamiseks; stressi ja läbipõlemise vältimiseks. Tähtsaks peetakse seda, et tööjuhendamine annab tagasisidet tööst, toob välja töötaja nõrgad kohad, mis vajavad arendamist; annab oskuse oma tööd analüüsida, sisendab eneseusku, on töötajat toetav.

KÕIK vastajad leidsid, et sotsiaaltöös on tööjuhendamine vajalik. 64 % vastanutest oli nõus ise tööjuhendamiskoolituses osalema, kui selleks võimalus avaneb. Motivatsioon tööjuhendamise kui tööd ja kollektiivi arendava meetodi õppimiseks on seda tugevam, mida rohkem teavet omatakse ja mida sagedamini ollakse tööprobleemidega seisis, millest väljapääsu raske leida ning kus iga abistamisviis on teretulnud. Samas selgus uurimusest, et koolituse saanud tööjuhendajate kohta puudub igasugune info, mistõttu tehti ettepanekuid selle levitamiseks nii maavalitsuste kui omavalitsuste kaudu, aga ka interneti vahendusel ja ajakirja Sotsiaaltöö kaudu.

Teemaintervjuud viisin läbi kolme maavalitsuse sotsiaal- ja tervishoiuosakonna juhatajaga, kes olid läbinud tööjuhendamiskoolituse (sellest kirjutasin pikemalt Sotsiaaltöös nr. 4/1997). Eesmärk oli teada saada, kas omandatud teoreetilisi teadmisi tööjuhendamisest on olnud võimalik praktilises töös kasutada. Esimesest vestlusteemast (haridus, osakonna struktuur, peamised tööprobleemid) tuli välja, et sotsiaaltöö, eriti selle juhtimine, on seda tulemuslikum, mida laiapõhjalisem ja erialaselt sügavam on töötaja hariduslik ettevalmistus ja mida suuremad on tema kogemused ning tööstaaž. Need asjaolud on loonud eelduse heaks meeskonnatöökaks ja andnud oskuse häid töötajaid hinnata. Selgus ka mitu tähtsat momenti, kus võiks tööjuhendamist kasutada ja mida ühel või teisel moel on ka tehtud, nagu näiteks tööülesannete piiritlemine, rasketel hetkedel n.ö aja maha võtmine ja rahulik arutelu, tagasisidevajaduse teadvustamine, ameti arendustegevuse tähtsustamine jt. Teine vestlusteema hõlmas tööjuhendamise rakendamist igapäevatoos ja sellest saab teha järgmised järeldused: kõik intervjuueeritavad on oma teadmisi tööjuhendamisest kasutanud, kuigi võib-olla mitte alati süsteemselt. Eriti leidis rõhutamist selline tegevus nagu näiteks arendusvestlused, mille eesmärk on osalejate ärakuulamine, et teada saada nende ettekujutust oma tööst ja probleemidest ning arutada ühiselt töö arendamisega seonduvat; regulaarsed töökoosolekud, kus saadakse tagasisidet tehtu kohta, viiakse ennast kurssi teiste tegemistega; oma töötajate tunnustamisvajaduse hindamine. Tööjuhendamise tervikprotsessi pole nendest keegi seni läbi viinud. Tööjuhendamise kasutegurit hinnates leidsid kõik intervjuueeritavad, et tööjuhendamiskoolitusest ja mõnede võtete ning elementide kasutamisest on olnud igapäevatoos praktilist kasu.

Kas tööjuhendamisel on Eestis perspektiivi? Nii intervjuude kui ankeetküsitluse põhjal võib öelda, et tööjuhendamise kui teenuse järele on nõudlus olemas, kuid puuduvad praktiseerivad tööjuhendajad. Samuti ei ole teenusel kinnitatud hinda ning puudub uuring selle kohta, kui palju Eestis tööjuhendajaid vaja oleks. Tuleks kindlaks teha, kes tööjuhendamiskoolituse lõpetanutest oleks nõus tööjuhendajana tegutsema ja seda teenust ka reaalselt pakkuma. Samuti tuleks mõelda uute tööjuhendajate koolitamisele, et tagada järjepidevus ja vajalik hulk spetsialiste teenuse pakkumiseks igas maakonnas. Tööjuhendamiskoolituse üle arutledes selgus, et seda tuleks õpetada koos sotsiaaltöö erialaga, mida on Tallinna Pedagoogikaülikoolis ka juba tegema hakatud. Oluline on eestikeelse tööjuhendamist tutvustava materjali avaldamine, mis aitaks kaasa huvi tekkimisele selle töömeetodi vastu ja võimaldaks sellega tutvuda.

Uurimusele tuginedes võib väita, et Eestis on tööjuhendamisel sotsiaaltöös perspektiivi, kuna meie praegune sotsiaaltöö on sellises seisus, et edasiminemiseks on vaja uusi meetodeid, mis töötajaid motiveeriks ja toetaks neid oma professionaalsuse süvendamisel. Kuna Eestis ei ole

praegu sotsiaalteenuste nõudlus ja pakkumine tasakaalus, mis on eelkõige tingitud rahanappusest, mitte spetsialistide, tahte ja oskuste puudumisest, siis on äärmiselt oluline sotsiaaltöötajate töötahte ülalhoidmine, et nad raskustele alla ei jääks, vaid täidaksid ühiskondlikku tellimust sotsiaaltöö järele võimalikult ootustele vastavalt.

Kuidas Eesti sotsiaaltöös tööjuhendamisteenust välja arendada? Uurimuse teostamisel saadud kogemustele tuginedes julgen välja pakkuda mõned soovitusel:

- sotsiaaltöö tööjuhendamiskoolituse lõpetanutest võiks moodustada töörühma, kelle ülesandeks jääks võimalike tegevusplaanide koostamine, sh teabe ja reklaami vahendamine;
- koostöös sotsiaalministeeriumi ja Tallinna Pedagoogikaülikooliga tuleks välja töötada tööjuhendaja ametinõuded ja atesteerimise alused ning tööjuhendamisteenuse hinnakiri;
- leida koostöös sotsiaalministeeriumiga võimalus eestikeelse õppematerjali kirjastamiseks ja levitamiseks;
- koolitada tööjuhendajaid kindla õppekava ja eelneva turu-uuringu alusel;
- viia läbi uuring, et saada teavet, kui palju tegelikult on tööjuhendajaid vaja.

KOOLITUS

CIF'I EESTI OSAKOND ASUTATUD!

Valter Parve

TÜ Pärnu Kolledži õppejõud

MIS ON CIF? Council of International Fellowship (CIF) on sotsiaal- ja noorsootöötajate kutsealast enesetäiendamist korraldav vahetusprogramm. Dr Ollendorffi poolt 1956. aastal USA-s rahvaste paremaks üksteisemõistmiseks algatatud liikumine hakkas jõudsalt laienema ja juba paljusid riike hõlmava mittetulundusühingu CIF'i sünniaastaks sai 1960. Tänapäevaks kuulub sellesse 25 rahvuslikku osakonda, neist 14 on nii külaliste vastuvõtjad kui lähetajad.

Organisatsiooni liikmeskonna moodustavad kõik need, kes ise on vahetusprogrammis osalenud. Osalenutel lasub moraalne kohustus aidata kaasa oma maa valmisolekule CIF'i külaliste vastuvõtuks, sh ka ise 1-2 nädalat mõnda neist majutada ning toitlustada. Üle aasta kogunevad liikmed konverentsile, 1999. toimus see Hollandis ning järgmine leiab aset Itaalias. CIF'i tööd juhivad president (praegu Purnima Mane USA-st), direktorite nõukogu ning täitevkomitee ja uudiseid ilmutab kaks korda aastas ilmuv CIF World News.

Programmi ajaline kestus on riigiti erinev: Soomes ja Rootsis üldjuhul 6; Norras ja Prantsusmaal 8, Indias 10 nädalat; USA-s 4 -12 -18 kuud jne ning sellesse mahuvad:

- loengud CIF külaliste grupele,
- individuaalne praktika eri asutustes ja organisatsioonides üle kogu riigi,
- saadud kogemuse suuline ja kirjalik hindamine,
- oma maa ning töövaldkonna tutvustamine,
- elamine peredes.

Erinevad on ka osalemisega seotud kulutused: Põhjamaades on see üldjuhul tasuta, kuid näiteks Türgis tuli eelmisel aastal tasuda 300\$ ja Indias 600\$, ka tuleb endal tasuda oma sõidukulud, maksta kindlustuse jms eest.

KES? Igal rahvuslikul vastuvõtuprogrammil on oma eripära, kuid üldjoontes on osalemise tingimused järgmised:

- sotsiaaltööga seotud ametikoht, kusjuures klienditöö staaž peab olema vähemalt 3 aastat,
- sotsiaaltöö-alane (selle lähedane) haridus,
- erialast intensiivset suhtlemist võimaldav võõrkeelega oskus,
- suutlikkus kogu programm täies mahus ja ulatuses kaasa teha.

KUIDAS? Loetletud tingimustele vastav huviline esitab sooviavalduse koos lisadega oma maa CIF'i rahvuslikule osakonnale, kes peale toetuskirja lisamist (ja moraalse vastutuse võtmist) saadab paberid edasi soovitud riigi CIF juhtkonnale. Konkurentsi korral antakse toetus neile, kes varem CIF'i tegevust on kohapeal toetanud, näiteks majutajatena. Neis maades, kus oma CIF'i algorganisatsioon veel moodustamata, vahendab sidepidamist kontaktisik. 90-date alguses aktsepteerisid korraldajad ka neid avaldusi, mis lähetati üleminekuriikidest otse neile.

MILLAL? Käesoleval aastal osalesid Eestist CIF'i programmides Raul Kivi ja Viiu Orgmets Soomes ning allakirjutanu Rootsis. Varasematel aastatel on just põhjanaaber meile vahetusvõimalusi pakkunud ning temale on CIF usaldanud missiooni rajada organisatsiooni rahvuslik osakond Eestis. Ettevalmistustöö peamiseks koordinaatoriks on olnud CIF'i Soome osakonna president Gunvor Brettschneider, ka on seda väga energiliselt toetanud CIF Rootsi juhtkond eesotsas Birgitta Holmi, Ingrid Bohm'i jt.

23.-25. septembril toimus Pärnus kokusaamine, milles osalesid CIF'i liikmed Balti riikidest, Soomest ja Rootsist (toetab Lätit) ja kus mitme arupidamise tulemusena jõuti sinnamaale, et 24.septembril asutati CIF'i Eesti osakond. Asutamiskoosolekust võtsid peale käesoleval aastal liikmestaatuse saanute osa veel Galina Kilk (senini CIF'i kontaktisik, osales programmis 1994. aastal Soomes) ja Jane Meimer-Parktal (Soome 1999). On alanud põhikirja kokuseadmine ning loodetavasti registreeritakse CIF'i Eesti osakond veel käesoleval aastal. 2001. aasta Soome ja Rootsi CIF programmidesse kandideerijad on vastuvõtjatelt ankeedid juba kätte saanud.

HOOLDUSÕDEDE KOOLITUS TALLINNA DIAKOONIAKOOLIS

Klenja Tiitsar

Tallinna Diakooniakool

Eesti Vabariigi tervishoiu-ja hoolekandesüsteemis töötab eri ametinimetustega töötajaid, teiste seas ka hooldusõdesid. Osale inimestest tundub hooldusõde olevat midagi uut, mistõttu tihti tuntakse huvi hooldusõde töö ja koolituse vastu, teiste meelest pole olulist vahet hooldusõde, sanitari, põetaja ja hooldaja vahel.

Kes on hooldusõde ja milles seisneb tema töö?

Midagi iseäralikku hooldusõde endast ei kujuta. Hooldusõde elukutse on välja arenenud vanast heast ja tuttavast põetajast. Vastavalt Eesti Vabariigi sotsiaalministri käskkirjale nr 273 26. detsembrist 1996 kuulub õendusala töötajate ameti- ja kutsenimistusse ka kutsenimetuse hooldusõde. Hooldusõde amet omaette elukutsena on alles kujunemisejärgus, kõigis tervishoiu- ja hoolekandeesutustes pole hooldusõde ametinimetust veel sisse viidud. Praegu täidab hooldusõde sageli kunagise sanitari, koristaja, toidujagaja, haige/kliendi/abivajaja passiivse valvaja rolli.

Tervishoiu ja hoolekande abi vajavad need ühiskonna liikmed, kes erinevatel põhjustel ei suuda iseseisvalt hakkama saada oma igapäevaste vajaduste rahuldamise ja tervisega. Nad vajavad teiste inimeste abi, tuge, nõu ja juhendamist. Sellist abi võib osutada ka hooldusõde nii haiglas, hoolekandeasutuses, pikaravihaiglas kui kodus.

Tänapäeval on paljud ametid muutunud seoses muutustega ühiskonnas ja see kehtib ka hooldusõde kohta. On tekkinud olukord, kus kunagise põetaja teadmised ja oskused vajavad täiendamist ning korrigeerimist. On tekkinud uus elukutse – hooldusõde - koos uute nõudmistega selle töö tegijatele.

Tallinna Diakooniakoolis koolitatakse hooldusõdesid keskhariduse baasil alates 1996.aastast. Kool kuulub Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Tallinna Diakooniakeskusele ja omab erakooli-kutseõppeasutuse koolitusluba.

Kutseharidus täiskasvanutele

Diakooniakooli kui kutseõppeasutuse põhitegevuseks on täiskasvanutele kutsehariduse andmine. Tänapäeval on paljud inimesed sattunud olukorda, kus kunagi õpitud amet ei võimalda enam tööd leida ehk teisisõnu - ühiskonnal pole enam vajadust sellise ameti järele. Täiskasvanute koolitus võimaldab eri vanuses inimestel omandada uus elukutse, täiendada olemasolevaid teadmisi-oskusi ning ümber õppida, et endale tööturul rakendust leida. Tervishoiu- ja sotsiaalsfääris töötab veel palju selliseid inimesi, kellel pole hooldusõena töötamiseks kohast ettevalmistust, kuid on huvi selle töö vastu (soov teisi aidata, isiklik hooldamise kogemus). Paljud leiavad, et on aeg omandada uus amet või ümber õppida, teised soovivad ennetada töötuks jäämist, kasutada tööturul pakutavaid võimalusi.

Hooldusõde koolitusel peetakse silmas järgmisi eesmärke:

- anda õppuritele laiaulatuslikud üldteadmised ja oskused õenduses, üldkultuuriline pädevus
- luua eeldused oma ameti edasiarendamiseks
- kujundada valmidus elukestvaks õppimiseks

Inimene kui põhiväärtus

Hooldusõde koolituse keskmeks on inimene, tema keskkond ja tervis. Neist kõige olulisemateks väärtusteks on inimese väärikus, tema enesemääramisõigus, võrdõiguslikkus ja õiglus ühiskonnas. Inimest nähakse kui füüsilist, psüühilist ja sotsiaalset ning hingelist tervikut, ta on seotud oma aja ja oma rahva kultuuriga. Hooldusõde koolituses nähakse inimest ainulaadse ja kordumatu isiksusena, kelle arengusse usutakse. Inimene areneb teiste inimestega suheldes, seetõttu on tähtis keskkond. Hooldusõde koolituse põhimõtete kohaselt on inimene kohanev, aktiivselt tegutsev, pürgib seatud eesmärgi poole ja on võimeline tegema valikuid vastavalt oma eeldustele. Tervist kui väärtust nähakse hooldusõde koolituses füüsilise, psüühilise ja sotsiaalse heaolu seisundina, igapäevaeluga toimetulekuvõimena.

Seoses muutustega ühiskonnas on toimunud muutused ka tervishoiu- ja hoolekandesüsteemis. Need muutused puudutavad ka hooldusõdesid, esitades sellele elukutsele uusi ja kõrgemaid nõudeid. Asutuste töö kvaliteedi tõstmise ja ühtlustamise eesmärgil on välja töötatud kutsestandardid.

Mis on kutsestandard ja milleks seda vajatakse? Kutsestandard on kokkulepitud nõuete kogum kutse või eriala konkreetsetel tasemel vajalikest oskustest, teadmistest ja isikuomadustest. Eesti Vabariigis on hooldusõde kutsestandard välja töötatud esmakordselt ja kinnitatud 1999. aastal. Kutsestandard on välja töötatud ka sotsiaalhooldajale.

Kutsestandardi järgi on hooldusõde kutsealase ettevalmistusega töötaja, kes aitab üksikisikut, peret või rühma nende igapäevases elus, säilitades ja edendades nende tervist, toetades arengut ning abistades toimetulekul.

Õppekava

Tallinna Diakooniakoolis viiakse hooldusõe koolitus läbi haridusministeeriumi poolt aktsepteeritud ja Eesti õppekavade registrisse kantud õppekava järgi. Õppekava väljatöötamisel on järgitud haridusministeeriumi soovitusi ja nõudeid ning õppeainete vahelist integratsiooni ja järjepidevust nii, et need moodustavad ühtse terviku, mis põhineb hooldusõe reaalsel tööol. Õppekava sisaldab õppeaineid, mis käsitlevad inimese arengut ja toimetulekut, tervishoiu- ja sotsiaalpoliitikat, tervise edendamist, säilitamist ja taastamist. Õppekavas on samuti hingehoidu ja eri usundite ning konfessioonidega seotud ning üldkultuurilise pädevuse tugevdamiseks mõeldud õppeaineid.

Hooldusõde lähtub oma töös patsiendi/kliendi/elaniku õigustest ja vajadustest ning tema sõltumatus toetamisest. Hooldusõde suhtub kõikidesse hoolealustesse ja abivajajatesse võrdse, sõltumata nende eadusest, soost, usulistest veendumustest ja kultuurilisest taustast.

Hooldusõde võib töötada nii tervishoiu- kui ka hoolekandeesutustes ning avahoolduses, st haiglas, polikliinikus, perekeskuses, tervisekeskuses, eakate hooldeasutuses, pikaaravahaiglas, sotsiaalajas. Hooldusõde võib töötada ka puuetega inimestega.

Õpilaskond

Tallinna Diakooniakooli õpilasteks on täiskasvanud inimesed, enamasti naised, kuid lõpetanute seas on olnud ka mehi. Õpilaste haridustase on erinev: nende hulgas on nii keskhariduse, keskeri- kui ka kõrgharidusega inimesi paljudelt elualadelt. Nende seas on vallalisi, abielus, lahutatuid, lastega ja lasteta õppureid. Tallinna Diakooniakool võtab õpilasi vastu vanuseliste piiranguteta: neid on olnud 18-60 eluaastani.

Kooli lõpetanud töötavad haiglates, polikliinikute, heategevusorganisatsioonides, avahoolduses. Tallinna Diakooniakool asub aadressil Tallinn, Tehnika 115, tel. 6463640, dkk@eelk.ee

HOOLEKANNE

SEITSMEST VOORUSEST JA PAHEST HOOLEKANDETÖÖS

Meego Rimmel

teoloogiamagister,

eeetika õppejõud Tallinna Meditsiinikoolis

ja Tartu Kõrgemas Usuteaduse Seminaris

Algus Sotsiaaltöös nr4

Selleks et abivajajale abi ja hoolt osutada, tuleb osata tähele panna ning teadlikult vältida võimalikke ohtusid, mis hoolekandega paratamatult kaasnevad. Vastasel juhul võib hoolekanne muutuda mitte ainult väärtusetuks, vaid ka väärituks ja paheliseks selle sõna kõige negatiivsemas tähenduses. Hoolekandetööd sagedamini ohustavad pahed puudutavad seitset riskipiirkonda.

Hingeline võõrandumine

Olukorda, kus hoolekandja ei loo hoolt vajava inimesega mingit isiklikumat kontakti peale ametliku hooldussuhte selle kõige esmasemas ja hädavajalikus tähenduses, võib nimetada hingeliselt võõrandunud inimsuhteks. Kui kaks küll kohtavad teineteist, kuid ei suhtle, siis puudub nende vahel inimlik kontakt selle sõna sügavamas tähenduses. Seesugune hoolekanne osutub paheliseks, kuna võib väliselt mõjuda küll korrektse ja asjaliku tegevusena, ent jääb siiski seesmiselt tühjaks ning tühjustunnet tekitavaks. Mingil hetkel tunneb nii esimene ja seejärel ka teine, et tegelikult on seesugune hoolitsus pigem hoolimatus - inimene vajab sügavat, lähedasemat, empaatilisemat hingelist kontakti. Kui inimesi nähakse mitte üksteisega suhtlevate isiksustena, vaid mingite eluks vajalike algosakeste summana, siis hakatakse end ja teisi tahtmatult tunnetama spetsialistide huvifääride vahel algosakesteks jaotatud olenditena, kes end tervikuna on ära kaotanud. Iseenesest mõista tabab inimest sel juhul tugev identiteedikriis ja võõrandumine. Vaistlikult väljapääsu otsides võib abivajaja sattuda mõne holistlikku imekogemust või teraapiat pakkuva posija kütkeisse, andmata endale aru, et tema tegelikuks vajaduseks on loomupärane armastus ja hool.

Seksuaalsuse mõju

Inimestevahelist suhtlemist mõjutab nende seksuaalsus. Kahesoolises inimmaailmas mõjuvad vastassoo esindajad atraktiivselt nii oma välise kui seesmise olemisega. Põhimõtteliselt kätkeb inimelu eneses potentsiaali kahe sugupoole teineteisele lähenemiseks ja reproduktiivseks ühtekuuluvuseks. Kui inimesed üksteisele seksuaalselt ei mõjuks, oleks inimsugu ilmselt juba ammu välja surnud. Samas tuleb aga tunnistada seksuaalungi ja seksuaalsesse vastasmõjusse kätketud ohte, millest hoidumata võib seksuaalsuse ühendav potentsiaal muutuda pöördvõrdeliseks, omandades inimsuhteid lahutava ja hävitava jõu. Inimene võib seksuaalselt mõjuda teisele nii abi andes kui abi saades. On juhtunud, et nõustajad või hooldajad on oma kontrollimatu käitumisega "abivajajatest" lausa üle ujutatud või sedavõrd sukeldunud mõne "abivajaja" eluprobleemidesse, et oma perekond, elu ja töö on mitte ainult kriisi sattunud, vaid isegi lõplikult purunenud. Filmid ja romaanid "päästjate" armulugudest näitavad kujukalt, et kui keegi kedagi aitab, on üsna loomulikuks psühholoogiliseks reaktsiooniks talle n.õ kaela langeda. Seepärast peab hoolekandja olema väga tähelepanelik ja vajadusel üsnagi reserveeritud, mitte lubama hädalisi endale liialt lähedale, olgu siis hingeliselt või füüsiliselt. Ka siirast soojusest ajendatud kallistustega tuleks olla ülimalt ettevaatlik, kuna teine inimene võib neid sootuks valesti tõlgendada. Põhimõtteliselt tuleks igas olukorras endalt küsida: kuidas minu vastas olev inimene minu käitumist interpreteerib. Hoolekandetöö tegija vajaks isiklikku nõustajat, kelle abiga võib pahelist seksuaalmõju nii avastada kui ka vältida.

Füüsiline kurnatus

Väsimus ja kurnatus on pikema-ajalise hoolekande üks paratamatutest kaasnähetest, mida tuleks mitte varjata, vaid tunnistada nii iseendale kui ka teistele. Kurnatud inimene, olgu ta kas või parim hingehooldaja, on ohtlikult nõrgestatud inimene, kes vajaliku puhkuseta võib murduda ise, aga murda ka oma hoolealuse, hea hoolekandesuhte või teised inimesed ja inimsuhted enda ümber. Kurnatud inimene on nõrk. Teatud piirini võib füüsilise kurnatuse vastu võidelda, ent lõpuks vajab kurnatud keha siiski füüsilist jõudeaega. Sellega mitteamvestamine on sõna otseses mõttes pahe.

Usalduse kuritarvitamine

Usalduse petmine on paheks inimsuhtes tervikuna. Ilmikust hooldaja ei ole tavaliselt andnud katoliikliku pihiisa vaikimistöötust. Ometi tuleks seda teha kas või enda pärast ning vajadusel seda teisele inimesele ka kinnitada. Pole midagi traagilisemat ja hoolekandetöö tulemusi sügavamas mõttes hävitavat, kui end teisele usaldanud inimese usalduse kuritarvitamine.

Kiusatust jagada teistega kellegi isiklike probleeme saab siiski võita küllalt hõlpsalt, kui küsida endalt, kas sellest probleemist rääkimine mulle või tolele inimesele üldse mingit kasu võib tuua.

Puhtinimlik uudishimu

Inimeste eest hoolitsemisel tuleks teadvustada, et teisi aidatakse mitte isiklikust uudishimust lähtudes, vaid siirast ligimesearmastusest, abistamissoovist ja teenimisvalmidusest. Võib lõhkuda igasuguse usalduse, kui inimene tabab ära, et keegi osutab talle omapoolset tähelepanu ja hoolitsust mitte tema vajaduste tõttu, vaid oma isiklikes huvides. Selle pahe vältimisele aitab kaasa põhimõte, mille järgi ei tohi iialgi ületada piiri hädavajaliku infomatsiooni kogumise ja isikliku uudishimu vahel.

Võhiklik nõustamine

Teadmatuse või kogenematusse tõttu inimese valesti nõustamine on pahe, millel võivad olla korvamatud tagajärjed. Võhiklikkus võib ilmnedagi nii nõustamisele lähenemises kui ka konkreetse nõustamisprotsessis, kus võidakse eksida nõustamise kõigis faasides:

1. suhete loomisel,
2. probleemi uurimisel,
3. õige tegutsemisviisi määratlemisel,
4. tegutsema stimuleerimisel või
5. nõustamise lõpetamisel.

On oluline, et nõustamise lõppresultaadiks oleks nõustatu isiklik toimetulek ja edasise vastutuse tema enda kanda jätmine, mitte nõustajale koormaks jäämine. Kui aga nõustatav saab aru, et tema eest tegelikult hoolitseda ei osata, loobub ta nõuandeid järgimast, hakkab otsima abi mujalt, negatiivse tulemuse puhul kibestub sootuks. Seepärast tuleb hoolekandetöös end ka kõigiti professionaalselt ette valmistada.

Profülaktilise hoolekandemiljöö puudumine

Profülaktiline hoolekandemiljöö kujutab endast keskkonda ja atmosfääri, milles inimesega probleemidega tegeletakse nende võimalikult varajases arengustaadiumis, juba ilmnunud probleemide korral püütakse neid mobiilset lahendada. Profülaktiline hoolekanne toimib kõige paremini tervete inimsuhete ja hingehoidlike tugigruppide kontekstis. Nende puudumisel võivad olla inimelu jaoks kurvad tagajärjed. Profülaktilise hoolekande hooletussejätmine on ilmselt üks nüüdisaegse hoolekande suurimaid ohte, millest saab üle ainult täieliku pühendumisega hoolekandele kui terviksuhtele kogu hoolitsusprotsessi ulatuses.

HOOLEKANDEASUTUSE JUHTIMISEST

Egon Siimson

Eesti Sotsiaalasutuste Juhtide Nõukoja esimees

Algus Sotsiaaltöös nr4

Kuidas teha kindlaks, mis teenuseid klient vajab?

Praegu hinnatakse mitmes asutuses hoolealuste tegevusvõimet. Tavaliselt räägitakse neljast tegevusvõime tasandist:

1. klient tuleb ise ülesandega (nt pesemine, riietumine vms) toime;
2. klient vajab abi ülesandega toimetulekuks;
3. suudab ülesandega toime tulla vaid vähesel määral;
4. ei tule ise toime, vajab ulatuslikku kõrvalabi.

Tegevusvõime tasemest lähtuvalt planeeritakse vajalikke teenuseid ja tööjõu ressursi.

Peaks aga looma süsteemi, mis võimaldaks hinnata eaka või puudega inimese toimetulekut juba enne hooldekodusse sattumist. Selliseks hindajaks on mujal maailmas **visitaator** - vastava ettevalmistusega isik, kes väga põhjalikult uurib inimese seisundit ja määrab kindlaks, milline hoolduse vorm on temale sobilikum ja milliseid konkreetseid teenuseid ta vajab. Küllastasime Taanis meie koostööpartnereid Hørgårdeni hoolduskeskusest, kus meil oli võimalik tutvuda visitaatorite tööga. Taanlased peavad oma viimase aja suuremaks saavutuseks **ühise keele** vastuvõtmist puuetega ja eakate inimeste hoolekandes. Kolmeaastase töö tulemusena õnnestus ühtlustada erialane terminoloogia, võtta kasutusele ühine dokumentatsioon ja hindamiskriteeriumid. Visitaator täidab põhjaliku formulari, mis koosneb kahest osast - kliendi funktsioonide hindamisest ja teenuste planeerimisest, mis otsitakse välja teenuste kataloogist. Formulari pannakse kirja ka inimese enda või tema eestkostja arvamus ja arvestatakse tema soovidega. Kui inimene ei ole visitaatori otsusega nõus, lahendab küsimuse ekspert. Taanis on vastu võetud ka sotsiaalteenuste seadus, mis määrab kindlaks kõik teenused, mida saab osutada. Sellist seadust oleks vaja ka Eestis. Kahjuks puudub meil sotsiaalvaldkonnas ka ühine keel, meil kõigil koos tuleb see luua. Selgus süsteemis on väga oluline ja sellest saadakse ka aru, nii et hoolekande korrastamisprotsess on meil juba käimas.

Millele tuleb hooldekodu juhtimisel tähelepanu pöörata?

Selleks, et asutuse tööd ümber korraldada ja panna see paremini funktsioneerima, tuleb selgeks teha, mida soovitakse saavutada. **Eesmärkide** kaudu luuakse konkreetsed strateegiad ja nendest lähtuvalt valitakse taktikad. Tähtis on määratleda, kes loob organisatsiooni **arengumudeli** ja kes selle ellu viib. Et selles mudelis oleks näha, milline on arendustöö oodatav tulemus, millist mõju avaldab see tulevasele arengule. Asutuse juht peab ise kindlasti uskuma oma töömudelis, et ta saaks oma usku ja kindlust edasi anda neile, kes hakkavad seda ellu rakendama.

Äärmiselt oluline küsimus on **hooldekodu imidž**. Dr Renate Huber Viini Ülikoolist märkis oma ettekandes, et olenemata sellest, kes on asutuse omanik - riik, omavalitsus, eraettevõtja või on tegemist mittetulundusühinguga - tuleb teenuse pakkujal hoolitseda oma maine eest, tutvustada oma arengu põhisuundi. Positiivse imidži loomiseks tuleb teha palju tööd avalike suhetega - tutvustada oma tööd meedia kaudu; uurida, millised on ühiskonna vajadused ja pakkuda teenuseid, mis nendele vajadustele vastaksid. Nüüd, kui konkurents hakkab muutuma tihedamaks ka hoolduse alal, muutub järjest tähtsamaks reklaam, oma võimaluste tutvustamine võimalikele finantseerijatele. Hooldekodudel võiksid olla oma esindajad ka poliitikute hulgas. Ja muidugi tuleb teha koostööd erinevate sotsiaaltöö struktuuridega. Koostöövõrgustiku puhul tuleks kindlaks teha selge pädevusprofiil, et oleks täpselt teada, kuidas liigub informatsioon ja kes milliseid ülesandeid täidab. Ja nagu Taanis, nii võiksid ka meil tegutseda koostöökomisjonid, kus ühise laua taga istuvad erinevate organisatsioonide, hoolekandeasutuse juhtkonna ja töötajate, aga ka klientide esindajad, keda samuti kaasatakse otsuste vastuvõtmisesse, sest koos saab välja töötada kõige paremad lahendused. Tore, et Eestis toimib side hooldekodude juhtide vahel. Hooldekodud saavad omavahel kogemusi jagada, tuntakse huvi, kui mõnes asutuses on uuendusi tehtud, saadakse õppida ka teiste vigadest.

Hooldekodu **õhkkond** on samuti tähtis. Tuleb luua koostöövõrgustik personaliga. Organisatsiooni saab võrrelda suure perekonnaga, kus töö kvaliteet sõltub kõigi pereliikmete panusest. Kõik liikmed peavad teadma, millised on organisatsiooni eesmärgid ja tulevikunägemus. Selleks aga tuleb see arengumudel koos luua. Enne kui hakata oma arengumudelit avalikkusele tutvustama, peaks oma töötajatega selgeks rääkima, millised on arusaamad ja hoiakud hooldekodu arengu suhtes ja millised peaksid olema asutusesisesed kvaliteedinõuded.

Rohkem tuleb pöörata tähelepanu **hoolimisatmosfääri** loomisele. Näiteks, mida me teeme, kui meie peresse tuleb uus liige? Tihtipeale piirdub uute tööülesannete tutvustamine sellega, et inimene loeb läbi ametijuhendi ja asutuse sisekorrareeglid. Ometi on palju asju, mida uus töötaja alguses ei tea. Neid tuleb talle õpetada, näidata ja selgitada. See on palju kasulikum, kui jätta uus töötaja üksinda probleeme lahendama ja siis pahandada, et ta midagi ei oska. Inimese suhtumine oma töösse sõltub väga palju esimesest muljest, tuleb aidata tal asutuses kohaneda. Töötajatesse tuleb suhtuda kui ressursi, millesse tasub investeerida. Tuleb hinnata töötajaid, kes täidavad hästi oma tööülesandeid ja püüavad oma tööloiku edasi arendada, neid toetada ja motiveerida üles näitama initsiatiivi ja õppimissoovi. Läbi mõelda tuleb ka see, kuidas teostada hindamist ja kontrolli. Kontrollimine ei tohiks muutuda tööd takistavaks teguriks, juhi osalus selles peab olema optimaalne. Direktorid peaksid vähem tegelema argipäeva asjadega ja usaldama operatiivjuhtimise endale alluvate juhtide kätte. Otsustamisõigusega kaasneb muidugi ka vastutus.

Töötajate koolitamine peab muutuma järjepidevaks protsessiks. Suures asutuses võiks töötada eraldi koolitusspetsialist, kelle üheks ülesandeks võiks olla **tagasiside** korraldamine. Praegu osalevad paljud töötajad koolitustes, igale poole ei jõuagi inimesi saata, kuna nad ei saa nii kaua praktilisest tööst eemal olla. Säästaksime nii aega kui raha, kui koolituselt tulnud töötaja annaks tagasisidet, jagaks õpitut oma kaastöötajatega. Põhjamaades on selline süsteem laialt levinud. Ka juhtimise alal oleks vaja täiendõpet ja mitte ainult hooldekodu direktoritele või mäenedžeridele, vaid ka keskastme juhtidele.

Olen töötanud hooldekodu direktorina 12 aastat ja võin öelda, et nende aastate jooksul on Eesti hooldekodud väga palju edasi arenenud. Inimesed, kes sotsiaalsüsteemis töötavad, ei soovi liigest tagasihoidlikkusest oma edusammudest avalikkust teavitada. Sellest hoolimata märkavad teie tööd teiste elualade inimesed, samuti kolleegid välisriikidest. Nad on meeldivalt üllatunud, sest ajahetk, kus me oma sotsiaalsüsteemi ümber ehitame, on meile soodne. Me saame kasutada uusi teadmisi ja tehnoloogiaid, vältida teistes maades tehtud viigu. Soovin kõigile, kes teevad tööd ja koostööd sotsiaalvallas, usku oma eesmärkide teostatavusse ning head üksteise mõistmist. Küllap on siis rahul ka abi vajavad eakad kliendid, kes meie töö tulemusi hindavad.

SOTSIAALTÖÖ PEREKONNAGA – KELLELE SEE USALDADA

Marju Selg

Tartu Ülikooli sotsiaalpoliitika
õppetooli assistent

Vt ka Marju Selg. *Sotsiaaltöö perekonnaga – pigem mõtteviis kui meetodite kogum. Sotsiaaltöö 2/2000 ja Sotsiaaltöö perekonnaga – kuidas alustada. Sotsiaaltöö 3/2000.*

Ühes Eestimaa kolkakülas elab perekond: ema Juta (42), isa Siim (44) ning nende lapsed Maila (12), Marko (10) ja Mait (9). Vanemad on töötud. Juta käib küll ühistu karjalaudas puhkepäevi andmas, kuid see on mitteametlik tööots. Juta töötas kolhoosis lüpsjana, ta on lahtise pea ja lahtiste kätega naine. Kui ta suudaks vältida siniseid esmaspäevi, võiks ta saada lüpsja koha.

Paraku on Juta joomine viimase kahe aastaga silmanähtavalt süvenenud. Juta ja Siim on vabaabielus, esimesest abielust on Jutal kaks täiskasvanud tütart, kellega ta pole pärast lahkuminekut nimetamisväärselt suhelnud. Siim oli kolhoosis traktorist, siis töötas ühes puidufirmas ning pärast selle pankrotti käib ümbrikupalga eest metsa välja vedamas. Ta on tasase loomuga mees, viina võtab mõõdukalt ning ainult kodus. Kuna Siim on sageli nädalate kaupa eemal tööl, püüab käre loomuga Juta olla perekonnapea rollis. Tütar Maila on täiskasvanulikult tõsine, valvab ema ja vendade järele. Ta on isa lemmik. Marko ja Mait käivad mõlemad kolmandas klassis – vanem vend oli kaks aastat esimeses klassis. Lastel läheb koolis keskmiselt.

Perekond elab kolhoosiaegse kortermaja kolmetoalises ahiküttega korteris, majas on kanalisatsioon ja külm vesi. Paraku lülitati aasta tagasi elekter 6000-kroonise võla tõttu välja, ka vesi on kinni keeratud. Lapsed õpivad petroolilambi valgel, pesu pestakse karjalauda söödaköögis. Üürivõlale on vald käega löönud – ei saa ju lastega peret kuuse alla tõsta, pealegi jääks korter siis lihtsalt tühjaks.

MINA OLEN VALLA SOTSIAALTÖÖTAJA. Lõpetasin tehnikumis põllumajandusliku raamatupidamise eriala ja töötasin üle kümne aasta kolhoosis laohoidjana. Kui taastati Eesti vabariik, külanõukogu asemele loodi vald ja vallavalitsusse otsiti sotsiaaltöötajat, pakkusin ennast ning mind võeti tööle. Ega ma ei teadnud, mis see töö endast kujutab. Linnas toimunud kursustel on küll üht-teist räägitud, aga peamiselt olen ise seadusi uurinud ja kolleegidega arutanud, mida ja kuidas teha.

Juta ja Siimu pere puhul teeb mulle kõige rohkem muret elektrivõlg, ma tunnen end süüdlasena Juta vastutustundetuse pärast. Siim ütles, et ta on mitu korda raha Juta kätte andnud, et see osagi võlast tasuks, kuid Juta on raha ära raisanud. Eesti Energia kohalik kontor pole nõus maksegraafikut koostama, nad tahavad kogu raha korraga. Vallavolikogu otsustas, et ei saa luua võla tasumise ega laenu andmise pretsedenti, sest vallas on teisigi võlgnikke. Kuna pere elab vallavalitsuse vastas, käin paar korda nädalas neid külastamas, vaatan, et Juta koristaks ja teeks lastele süüa. Pahandan, kui korter on väga korrast ära. Lapsed peavad ju õppida saama. Kui midagi kriitiliselt ütlen, muutub Juta agressiivseks, ta on mind isegi välja visanud, eriti kui kõrvalt-korteri Kalju (62) ka seal on ja juuakse. Ma ei tea, kas Siim teab Juta ja Kalju suhetest. Kalju on vägistamise eest vangis olnud, aga Juta nimetab teda oma parimaks sõbraks. Kõige hullem on Juta joomine, sellest ongi kõik alguse saanud. Lastest on kahju, Maila on nii tubli ja kena tüdruk. Olen selle pere pärast nii palju muretsenud ja nendega tegelnud!

MINA OLEN SOTSIAALTÖÖ ÜLIÕPILANE. Lõpetasin kolmanda kursuse. Vanaema kutsus mind suveks maale, otsustasin kutse vastu võtta ning ühendada meeldiv kasulikuga: küsisin vallavalitsusest praktikakohta. Selgus, et saan väikese palga eest asendada puhkusel olevat sotsiaaltöötajat. Lisaks rutiinsetele ülesannetele mõtlesin hakata oma lõputöö jaoks materjali koguma, töö teemaks on maalaste arengukeskkond.

Valisin välja 10 kolme ja enama lapsega perekonda ning asusin neid järgemööda külastama. Mul polnud veel päris selge, mida täpselt ja kuidas uurida. Otsustasin saada esialgse ülevaate perede elust-olust, et siis koostada sobiv vaatlus- ja küsitluskeem.

Esimesena koputasin vallamaja vastas 4 korteriga majas elava kolmelapselise pere uksele. Avas murdeikka jõudev kõhn pikkade heledate juustega tüdruk. Esiku ja köögi vahel ust polnud, märkasid köögilaua taga istuvat kulunud dressides salkus juustega naist ja pruunis ülikonnas vanemat meest. Laual oli poeviin, kaks pitsi ja suur taldrik pooleldi söödud suitsulatikaga. Tutvustasin ennast. “Juta” ja “Kalju”, vastasid köögis viibijad. Ukse avanud tüdruk kadus kähku tagumisse tuppa, kaks algkooliealist poissi jooksid lärmakalt trepist alla õue. Kui oma külastuse eesmärgist juttu tegin, kohtasin selget ebasõbralikkust. Vabandasin ja lahkusin. Läksin vallamaja tagasi ja otsisin arvutist ja kartoteegist andmeid selle pere kohta. Õhtul rääkisid sotsiaaltöötajaga, mind huvitas tema arvamus ja plaanid selle perega seoses. Kuulsin mõndagi huvitavat, aga ka

hinnanguid, millega ei saanud nõustuda. Otsustasin, et ei lähe vastasmajja tagasi, kuni pole kättesaadavate andmete alusel koostanud esialgset keskkonnakaarti ega sõnastanud küsimusi, millele tahan vastuseid leida. Mõistsin, et seisan valiku ees: kas piirdun materjali kogumisega lõputöö jaoks või alustan tööd Juta perekonna juhtumiga. Pidasin kõige targemaks võtta esialgu aeg maha ja kirja panna kõik küsimused, mõtted ja tunded, mis minust läbi voolasid.

Kellel on maal hea elada?

Mis juhtus kaks aastat tagasi, mil Juta joomine probleemiks muutus?

Marko jäi istuma, Mait läks kooli – mis veel?

Millal tuli Kalju? Kes on Kalju?

Kuidas tekkis ja on arenenud Juta ja Siimu suhe?

Miks pole abielu registreeritud?

Äkki Siim põgeneb pereprobleemide eest metsatöölle?

Pere täiskasvanud liikmed ei täida oma rolle adekvaatselt.

Maila on mitte lapse, vaid vanema rollis.

Millised on õe ja vendade omavahelised suhted ning laste suhted koolikaaslaste ja õpetajatega?

Miks lõppes Juta esimene abielu? Kus ja kuidas elavad endine mees ja lapsed? Juta suhe ta endise perega?

Elektri-, vee- ja üürivõla teke – kuidas siiski juhtus, et vesi ja elekter kolmelapselise pere korteris kinni keerati?

Vägistamise eest vangis olnud mees käib pereema juures, kellel on 12aastane tütar!

Millised on Juta suhted teiste naabritega?

Kes võiksid lastele toeks olla? Kas on olemas ja kus elavad vanavanemad, onud-tädid?

Pean suutma luua perekonnale mingigi võrgustiku, enne kui lahkun!

See on müüt, et maapered on paiksed!

Kuidas selle pere elu tundub paikkonna üldisel foonil?

Püüdsin koostada **keskkonnakaarti**, et olemasolevat infot ja mõtteid-tundeid korrastada. Sõnastasin perekonna abistamise seisukohalt olulised küsimused, millele saaks vastused vaid peret külastades:

1. Kuidas see perekond toimib, millised on pereliikmete rollid?
2. Mis on probleemid iga pereliikme jaoks eraldi?
3. Kuidas on toimunud Juta ja Siimu perekonna areng?
4. Millised on olnud kummagi vanema päritoluperekonnad, Juta esimene abielu?
5. Millised on suhted keskkonnaga: naabritega, sugulastega, töökaaslastega, kooliga jne?
6. Millised ametiisikud võiksid olla minu liitlased pere toetamisel – sotsiaaltöötaja, põllumajandusühistu esimees, laste õpetajad ning kooli direktor, valla sotsiaalkomisjoni esimees ja liikmed, konstaabel; kes veel?
7. Niisiis – kas ressursid on olemas, kas perekond on valmis neid märkama ja kasutama?
8. Kes pereliikmetest on kõige rohkem huvitatud muutustest? Siim, Maila, Juta, poisid?

Otsustasin hakata ettevaatlikult Juta usaldust võitma ja perekonda tundma õppima lootuses, et vastused ja lootuse asjade paremaks muutumisele saaks ka pere. Ja pääseks surnud punktist liikuma

REGIOONID

TOETATUD TÖÖKOHAD PUUETEGA NOORTELE

Annely Tikerpuu- Kattel

projekti koordinaator Hiiumaal

Hiiu Maavalitsuse sotsiaal- ja tervishoiuosakonna juhataja asetäitja

Toetatud töökohad puuetega noortele Eestis on pilootprojekt, mille eesmärgiks on edendada puuetega inimeste integratsiooni kohalikule tööturule riiklike sotsiaalinstitsioonide ja ettevõtete ning kohalike mittetulundusorganisatsioonide koostöö kaudu. Pilootprojekt tutvustab ja katsetab uusi tööturuunitlusega strateegiaid sotsiaalse tõrjutuse ärahoidmiseks.

Projekt sai alguse 1999. a aprillis, mil sotsiaalministeeriumi soovitusel külastasid Hiiumaad Taani Kuningriigi Århusi maavalitsuse ja mittetulundussektori Århus LEV esindajad. Külastuse eesmärgiks oli alustada eelläbirääkimisi nn toetatud töökohtade loomiseks Taani – Eesti ühisprojekti raames. Hiiumaa valiti pilootregiooniks oma geograafilise asendi, sotsiaalse kompaktsuse ning tööturuolukorra tõttu.

Projekt haarab Hiiumaad tervikuna ning on esimeseks projektiks puuetega noortele toetatud töökohtade loomisel Eestis.

Kohalike omavalitsuste sotsiaalnoorinike, projekti sotsiaaltöötaja ja töönõustaja, Hiiumaa PIK'i ja Taani ekspertide koostöös valiti välja 19 noort vanuses 15- 30 aastat, kellel on kas füüsiline või vaimne puue, nägemis- või kuulmispuue või inimene on töövõime osaliselt kaotanud psühhiaatriliste probleemide või muu haiguse tõttu, kuid kelle tervislik seisund võimaldas projektis osalemist. Iga konkreetse noore puhul lähtuti tema töövõimest ja elukohast, st püüti kohaldada mittetäieliku tööajaga töötamist elukohale kõige lähema projektis osaleva tööandja juures. Kokku elab Hiiumaal ligikaudu 50 noort, kellel on eelpool nimetatud näidustused.

Taani kogemustele tuginedes on need inimesed, kelle tööturule integreerimine annab väga häid tulemusi. Hiiumaal olid need inimesed olnud siiani töötud ning sõltusid täielikult oma perekonna materiaalsest olukorrast ja oma pensionist.

Projekti eesmärgid on järgmised:

- luua puuetega noortele vanuses 15- 30 eluaastat 20 toetatud töökohta era-, riigi või munitsipaalettevõtetes
- saada kogemusi ning koostada mudel selle kohta, kuidas eraettevõtted, riigi ettevõtted, mittetulundusühingud, kohalikud omavalitsused ja riik võivad koos luua toetatud töökohti puuetega noortele ning seega vähendada nende sotsiaalset tõrjutust
- muuta üldsuse hoiakuid puuetega inimeste suhtes, näidates, et puuetega inimesed, kui neile on loodud sobivad tingimused, on võimelised töötama samaväärselt tervetega
- toetada tööandjaid väiksema konkurentsivõimega isikute tööerakendamise korral
- projekti kogemusele tuginedes tutvustada laiemale üldsusele koostöös Eesti sotsiaalministeeriumiga toetatud töökohtade loomist, edastada oma kogemusi ja tulemusi teistele maakondadele.

Projekti finantseerimine toimub kuni käesoleva aasta lõpuni Taani välisministeeriumi poolt programmi Sotsiaaliniitsiatiiv raames, mis finantseerib mitmeid sotsiaaltöölalaseid projekte Eestis, Lätis, Leedus, Poolas, Kaliningradi piirkonnas ja Peterburis, samuti Eesti Vabariigi Valitsuse omandireformi eelarvevälise reservfondi summadest.

Hea võrgustiku- ja meeskonnatöö tagab projekti tõrgeteta funktsioneerimise. Hiiumaal teevad toetatud töökohtade loomisel koostööd *Hiiu Maavalitsus, viis kohalikku omavalitsust* – Emmaste Vallavalitsus, Käina Vallavalitsus, Kõrgessaare Vallavalitsus, Kärkla Linnavalitsus ja Pühalepa Vallavalitsus -, *eraettevõtetest* Hiiu Vill, FIE Jüri Valdma, AS Dagotar, AS B-Plast, AS Dagoplast, OÜ Goldstyle, FIE T. Suuster, *munitsipaalasutus* Hellamaa Perekeskus, *riiklik hoolekandeesutus* Tohvri Hooldekodu, 3. *sektorist* – *Puuetega Inimeste Koda, Hiiumaa Pensioniamet ja Hiiumaa Tööhõiveamet, samuti projektis osalevate noorte raviarstid*. Ja ka noored ise ja nende perekonnad.

Projekti jälgivad meie välismaised koostööpartnerid: Taani välisministeerium, Taani sotsiaalministeerium, Århusi Maavalitsus ning kolmanda sektori esindaja Århusi LEV. Uurimusi ja monitooringuid teostavad Århusi Sotsiaalarengu Keskus ja Kopenhaageni Keskus.

1999.a novembris külastas 7- liikmeline delegatsioon Århusi maakonda. Visiidi eesmärgiks oli tutvuda toetatud töökohtade loomise süsteemiga. Taanis on toetatud töökohtade loomine tööturupoliitika osa ja seda finantseerib riik. Toetatud töökohti luuakse puuetega, sõltuvusprobleemidega ja psühhiaatriliste probleemidega inimestele. Riik toetab rahaliselt asutusi, ettevõtteid ja firmasid, kes on nõus looma toetatud töökohti. Ettevõtted on huvitatud sellest, et luua töökohti madalama konkurentsivõimega inimestele - ühelt poolt näitavad nad sellega üles kõrget sotsiaalset teadlikkust, teiselt poolt saavad aidata inimesel leida oma koht ühiskonnas ning kolmandaks annavad toetatud töökohtadel töötavad inimesed oma panuse ettevõtte toodangusse. Puuetega inimesed tunnevad ennast vajalikena, nende sissetulek suureneb, neil on töökaaslased, tekivad sõbrad. Kogu süsteem toimib tihedas koostöös sotsiaaltöötajatega. Hiiumaale naastes tundus projekti elluviimine tõsise väljakutsena kõigile projektis osalejatele.

Alates 01. detsembrist 1999.a on projekti palgal töönõustaja ja sotsiaaltöötaja, kuigi nad alustasid oma tegevust vabatahtlikena juba septembrist. Töökonsultant pr Ene Eilimo vastutab kontaktide eest töökohtadega ning toetab nii töökohti kui ka puuetega noori integratsiooniprotsessis. Tema tähelepanu keskpunktis on noore toimetulek tööga. Samuti on tal suhete otsimise funktsioon, ta otsib uusi ettevõtteid ja proovib neid projekti kaasa tõmmata. Jane Aroni kui sotsiaaltöötaja ülesandeks on noorte ja nende perekondade toetamine neis muutustes, mis tekivad igapäevaelus seoses noore tööleasumisega. Mõlemal töötajal oli enne projektiga liitumist olemas nii teoreetiline ettevalmistus kui ka praktiline kogemus töös puuetega inimestega, kuid nende tööturule integreerimisega polnud kumbki tegelenud. Sellelaadse kogemuse puudumise korvasid taani eksperdid - õppepartnerid Palle Ravenbjerg ja Bente Nørngaard konsultatsioonide ja tööjuhendamise teel.

Sisulisest tööst

Eelmise aasta detsembris otsiti sobivaid ettevõtteid ja külastati neid. Leidsime riskihimulisi ettevõtjaid, kes olid Taani – Eesti ühisprojektist huvitatud. Esimesena lõi 2 toetatud töökohta HIIU VILL. Tänapäevaks on üks tütarlastest asunud õppima Astangu Toimetulekukeskuses ning teine proovib töötada tükitöö alusel. Järgmisena liitusid projektiga Käina ettevõtte DAGÖplast, kus katseaega alustas üks noor, kes aga lahkus projektist, kuna osutus eeldustelt võimekamaks, ja B-Plast (üks töökoht). 1. veebruaril sõlmis Goldstyli juhataja töölepingu kolme noorega. Selles firmas tehti ühele noormehele ettepanek asuda tööle puidutööstusesse tavatööl. Kuigi noor on asunud tavatööl, on ta esimesed kolm kuud töönõustaja ja sotsiaaltöötaja vaateväljas. Tohvri Hooldekodus sõlmiti töölepingud kahe noorega osalise tööajaga töötamiseks. Hellamaa Perekeskus sõlmis töölepingu 2 noorega, AS Dagotar on tähtajatud töölepingud sõlminud 5 noorega. Kui projektis osalevad ettevõtjad taotlesid välisabi korras raha enamasti tööriiete ja tööriistade ostmiseks, siis AS Dagotaris oli seoses projektiga vaja välja ehitada ja sisustada eraldi ruum, seda tingis suurettevõtte töökorraldus. Praktikavõimalust on pakkunud ka FIE Suuster.

Kokku on projekti abiga integreerunud tööturule 15 noort, neist 13 osalise ja 2 täistööajaga. 2 noort ei saanud tervislikel põhjustel tööle asuda, üks lõpetas töölepingu perearsti soovitusel, üks asus õppima, üks lahkus katseliselt tavatööle ja üks tütarlaps proovib katseliselt töötada tükitöö alusel. 4 noort on tööootel.

Tööandjad on leidnud oma staažikate töötajate seast vabatahtlikud tugiisikud, kes õpetavad selgeks töövõtteid, annavad kätte tööülesanded ja kelle poole noored võivad pöörduda küsimustega, sest projekti töönõustaja ei saa viibida kõigis asutustes üheaegselt. Tööandjad on noortele võimaldanud tööpäeva jooksul ka aega puhkuseks ja taastumiseks.

Ettevõtjaid on projekti kaudu toetatud vajalike summadega ümberehitusteks, töövahendite ja –riiete muretsemiseks. Kõigile asutustele on Hiiumaa Tööhõiveameti või projekti kaudu tagatud vastavalt seadusele ühe aasta jooksul nn tööturutoetus seoses väiksema konkurentsivõimega isikute tööle rakendamiseks.

Noored teevad lihtsaid, kohapealset väljaõpet nõudvaid töid: pakkimine, siltide kleepimine, sorteerimine, kontrollimine, pesupesemis-ja koristustööd, kudumine, komplekteerimine, triikimine, mitmesugused abitööd jne.

Väga oluline roll projektis on Hiiumaa Puuetega Inimeste Kojal. Hiiumaa PIK tegeleb vaba aja ürituste organiseerimisega projektis osalevatele puuetega noortele, et tööalaste kontaktide kõrval tekiks noortel ka sõpruskond ning omavahelised sotsiaalsed kontaktid. Projekti lõppedes annab Hiiumaa PIK erapooletu hinnangu projekti tulemuste kohta ja osaleb tulemuste ja kogemuste edastamisel teistele maakondadele.

Pilootprojekti raames toimus Hiiumaal k.a 6.-7. aprillini vahekonverents “Toetatud töökohtade loomise võimalikkusest Eesti ühiskonnas Taani–Eesti–Hiiumaa projekti kogemuse põhjal”. Rohkem kui 60 osavõtja hulgas oli ettevõtete esindajaid, projektis osalejad, maakondade, valdade, ministeeriumide ning puuetega inimeste organisatsioonide esindajaid nii Taanist kui Eestist. Mitu maakonda haaras üleskutsest kinni juba konverentsil. Selgus, et nii mõnedki olid kaalunud oma võimalusi ning soovisid neid arutada ja nende kallal edasi töötada. Taani sotsiaalministeerium ilmutas suurt huvi Eesti partnerlusmudeli arengu ja edasise toetamise vastu. Eesti sotsiaalministeerium esitas konkreetse üleskutse, et asjast huvitatud maakonnad töötaksid välja oma ettepanekud projektide kohta, mis käsitleksid sotsiaalselt tõrjutud või tõrjumisohus olevate gruppide töövõimalusi. 15. juuliks laekus ministeeriumi 11 uut projekti ning Hiiumaa jätkuprojekt, mille hulgast valiti välja 5 uut projekti ja Hiiumaa jätkuprojekt.

Projekti tulemusena on muutunud üldine suhtumine nii võimuesindajate, ettevõtete, vanemate kui puuetega noorte endi seas. Sotsiaaltöötajad on üllatunud, kui palju võimalusi on peidus puuetega inimestes, kõik nad on erinevad ning ainukordsed nagu muudki inimesed. Osa ettevõteteid suhtus projekti noortesse alguses skeptiliselt, kuid puuetega noored näitasid ennast vastutustundliku töäjõuna, täites ka selliseid tööülesandeid, mille jaoks teistel töötajatel ei jätku kas aega või huvi ja on nüüdseks leidnud mõistmist ning poolehoidu kolleegide seas. Vanemad tunduvad enamikul juhtudel olevat rõõmsalt üllatunud, avastades, et nende täiskasvanud puudega laps võib olla nii tubli ja iseseisev. Puuetega noored on leidnud oma koha elus ja ühiskonnas. On toimunud nii füüsilisi kui psüühilisi positiivseid muutusi – mõne puhul on vähenenud ravimite tarbimine, vähenenud on kehakaal, on hakatud tundma suuremat huvi oma välimuse vastu.

Kokkuvõtteks võib öelda, et projekt on oma eesmärgid täitnud. Edasises töös vajab rohkem tähelepanu tööandjate võrgustiku loomine ja tööandjate toetamine. Projekti töörühm on teinud plaane ja esitanud taotlusi projekti finantseerimiseks 2001. aastal. Me ei taha, et meie ettevõtmine jääks hüüdjaks hääleks kõrbes, vaid et ühiste jõupingutustega saavutatud tulemused oleksid aluseks üleriigilistele muutustele puuetega inimeste integreerimisel tööturule toetatud

töökohtade kaudu. Seesuguste projektide õnnestumiseks on vaja usku, head meeskonnatööd, pühendumist ja kindlasti ka riigi toetust.

NÕMME SOTSIAALMAJA MUUTUVAS AJAS

Harry Raudvere

*Nõmme Sotsiaalmaja
direktor*

Viimasel ajal on välismaised investordid hakanud huvi tundma Eesti sotsiaalobjektide ülevõtmise ja majandamise vastu. Sihikul on haiglad ja nii mõnedki hoolekande objektid on juba vahetanud omanikku. Kuulates kõrgete ametnike seisukohti riigi suutmatusest olla hea peremees, Eesti spetsialistide oskamatusest majandada ning planeerida oma tööd, kujundatakse mulje, et me oleme hoolimatud, saamatud ja ainuõige lahendus oleks sotsiaalobjektide haldamisest loobumine. Kuid kas see on ikka nii? Praegune praktika nii mõnegi sotsiaalobjekti haldamisel ei kipu kinnitama, et me ei saa ise oma hoolekandetöö korraldamisega hakkama. Üheks eredamaks näiteks on Nõmme Sotsiaalmaja, mis avati eelmise aasta 16. augustil ja mis tänaseks on esimese sünnipäevapeogi ära pidanud.

Nõmme Sotsiaalmaja oli esialgse projekti kohaselt plaanitud 34 sotsiaalkorterit elu hammasrataste vahele jäänud inimeste tarbeks ja 15 kohta neile, kes kõrge ea või tervisliku seisundi tõttu endaga enam päris iseseisvalt hakkama ei saa. Maja projekteerimisel ja ehitamisel on mõeldud ka puuetega inimeste probleemidele. Ratastooliga pääseb maja kõigisse ruumidesse. Liikumise kergendamiseks töötavad mõlemas majapooles liftid. Tavakorterist erinevalt on sisustatud korterid ratastooli kasutajale.

Avatuse põhimõte

Kiired muutused ühiskonnas, mistõttu vaesuse riskigrupi kuuluvate inimeste hulk on plahvatuslikult suurenenud, tingisid ka sotsiaalmaja funktsioonide täiendava ülevaatamise. Sai võetud suund avatusele, kus sotsiaalteenuseid pakutakse mitte ainult sotsiaalmaja elanikele, vaid kogu Nõmme asumi rahvale. Sotsiaalteenuste osutamisel lähtutakse põhimõttest, et puudustkannatavatele inimestele peab võimaldama säilitada oma elukvaliteeti, mis leevendaks ka ühiskonnas tekkivaid pingeid. Erinevatel põhjustel majandamisraskustesse sattunud inimeste probleemide leevendamine ja nende abistamine normaalse elurütmi taastamisel on tänaseks leidnud tugevat toetust nii Nõmme LOV kui ka elanikkonna hulgast.

Sotsiaalmaja tegevus ei ole suunatud kasumi teenimisele, vaid toimetulekuraskustes inimeste abistamisele. Seetõttu ei ole võimalik sotsiaalmaja rahastamisel kasutada nn. pearaha printsiipi, kus halduskulude katmine sõltub sotsiaalmaja elanike arvust. On loomulik, et osutatavad teenused ei ole tasuta, nende eest tuleb maksta, kuid samas peaksid need olema enamusele taskukohased. Selle põhimõtte järgi olemegi oma tegevust korraldanud.

Pakutavad teenused

Aastaga oleme jõudnud paljugi ära teha. Töötab juuksur ja maniküürikabinet, hiljuti lisandus ka solaariumi kasutamise võimalus. Pesumajas on võimalik pesu pesta ja triikida hinnaga, mis kesklinna kanti jäävate pesumajade hindadest tunduvalt madalam. Populaarsust võidab saunateenus. Toidutoas koduse toidu maitsega eine hinna pärast erilist muret tundma ei pea.

Vaba aega võib veeta spordikompleksis, kus saab mängida korvpalli, sulgpalli ja lauatennist, avatud on ka jõusaal. Töötavad aeroobikarühmad, laste treeningrühm ja eakate võimlemisrühm. Sügisel peaks alustama tööd ka võimlemisrühm puuetega inimestele. Vanuritele ja liikumispuuetega inimestele paremate rehabilitatsioonivõimaluste loomiseks avati suvel sotsiaalmajas tegevusteraapia- ja füsioatriakabinet, kus suurte kogemustega füsioater suunab inimesi õige enesearendamise teele. Pakume ka ravi- ja üldmassaaži, hingehädadega saab abi psühholoogilt-nõustajalt.

Avatud on internetikohvik, kus kohvi või külma karastusjooki rüübates saab surfata internetis ja suhelda maailmaga. Sotsiaalmaja valmimisega avanes Männiku raamatukogul võimalus kolida parematesse ruumidesse. Kasu mõlemapoolne – raamatukogu sai ilusad ruumid ja meie elanikud võimaluse end ajalehtede ja ajakirjade abil uudistega kursis hoida ilma neid ostmata ning mõnusat lugemisvara ka koju laenutada. Sotsiaalmajas on sage külaline EELK Nõmme Rahu koguduse õpetaja Ove Sander, kelle jumalateenistused on väga oodatud. Et inimesteni jõuaks informatsioon meie olemasolust, oleme püüdnud infolehtede ja reklaamiüritustega majas pakutavaid teenuseid tutvustada.

Nõmme Sotsiaalmaja kui avatud sotsiaalteenuseid pakkuv asutus on kindel tõend selle kohta, et sotsiaaltööd tuleb teha ja sotsiaalteenuseid osutada vahetult inimese elukoha lähedal. Samuti on võimalik Sotsiaalmaja personali kogemusi rakendades organiseerida Nõmme linnaosas koostöös kohaliku hoolekandeosakonnaga ka avahoodust. Oleme jaganud oma töökogemusi puuetega noorte tavaeluga kohanemise korraldamisel teiste linnaosade sotsiaalmajade töötajatega. Parimaks lahenduseks on konkreetne tugiisik, kes abistab noori igapäevatoimingutes.

Sotsiaaltöö on pidevas muutumises ja ka meie püüame kõikidele muutustele erksalt reageerida. Meie eesmärgiks on õigeaegselt ära tunda ühiskonna sotsiaalprobleeme ja kaasa aidata nende lahendamisele.

NARKO

NARKOVABA HIIUMAA

Vilma Tikkerpuu

Hiiu Maavalitsuse

terviseedenduse spetsialist

projekti Narkovaba Hiiumaa projektijuht

Viimastel aastatel on uimastid muutunud järjest kergemini kättesaadavateks ka Hiiumaal, neid on hakatud regulaarselt sisse tooma nii mere kui õhu kaudu. Kohalike politseinike, tervishoiutöötajate ja õpetajate teadmised narkosõltuvusest ning oskus ära tunda nooruki juures uimasti mõju on aga vähesed. Me ei saa veel öelda, et Hiiumaa noortel esineks probleeme uimastite tarvitamisega - seni ei ole saarel registreeritud ühtegi narkosõltlast -, kuid peame õigeks ennast juba varakult ohu eest kaitsta.

Kuna Hiiumaa ühendus mandriga toimub valdavalt mereteel kaudu, on narkootikumide sissevedu saarele kerge tõkestada. Väljaõpetatud narkokoera abiga on võimalik avastada narkosaadetisi juba sadamates ja lennujaamades. Hiiumaa esimene narkokoer Estrella on praegu pooleaastane ja käib alates juulist Tallinnas koolis. Märtsis-aprillis 2001 peaks Estrella eelduste kohaselt alustama tööd. Seni abistab meie saart Tallinna narkopolitsei oma väljaõppinud narkokoertega. Narkopiltsei abiga korraldati 22. juunil 2000 reid Heltermaa sadamas, mis on peamine värav

Hiiumaale. Reidil kontrolliti nelja laeva ning avastati kolme sorti narkootilisi aineid, mis saadeti Tallinna ekspertiisi.

Oleme välja töötanud viie aasta uimastipreventsiooniprogrammi, mille järgi igal aastal toimuvad koolitused eri sihtrühmadele. Korraldatakse loenguid, näitusi, temaatilisi õhtuid ning viiakse läbi uuringuid. Programmi tähtsaks osaks on noorte vaba aja veetmise ja spordivõimaluste parandamine: remonditakse Kärkla staadion ja võimla, ehitatakse Käinasse ujula. Narkotransiidi tõkestamiseks korraldatakse reide sadamates, lennujaamades ja lõbustusasutustes. Programmi eesmärk on narkootikumidest vaba ja turvaline Hiiumaa.

Narkovaba Hiiumaa idee ei tekkinud üleöö, sellele eelnes kampaania *Narko-Ei!*, mida korraldatakse alates 1997. aastast. Käesoleva aasta kampaania sihtrühmaks olid lapsevanemad. Kõigis Hiiumaa koolides korraldati lastevanematele loenguid teemal *Tunne ära narkojoobes laps*. Lektoriteks olid Tallinna narkopolitseinikud, Wismari haigla arst dr. Babitševa, AIDSi ennetuskeskuse arstid dr. Noode ja dr. Eik ning dr. Kariis sotsiaalministeeriumist.

Viimaste aastate tegevuse hinnangust ilmneb, et Hiiumaal on tõusnud teadlikkus narkootiliste ainete ohtlikkusest. Narkoennetustööga on ühinenud paljud inimesed: kooliõpetajad ja lapsevanemad, sotsiaaltöötajad, politseinikud, arstid, spordi- ja kultuuritöötajad, piirivalvurid ja tolliametnikud. Narkootikumide probleem ei jäta kedagi ükskõikseks - soovime ju kõik, et meie lapsed oleksid selles häda eest kaitstud.

KAMPAANIA NARKO-EI 1997-2000

1997

Sihtrühm: Kärkla keskkool, Hiiumaa haigla arstid
Lektorid: Tallinna narkopolitseist, Wismari haiglast, Eesti Tervisekasvatuse Keskusest
Üritused: Noorteõhtu "Narko-Ei" Kärkla Kultuurikeskuses, kus esines menubänd "Best B4" ja narkopolitseinikud.
Kampaaniat toetas ja finantseeris Hiiumaa Omavalitsuste Liit (HOL)

1998

Sihtrühm: Põhja- ja Lõuna- Hiiumaa elanikud
Lektorid: Tallinna noorsoopolitseinikud
Üritused: VAT teatri etendus "Laste ristiretk", enne etenduse algust loeng
Kampaaniat finantseeris HOL

1999

Sihtrühm: õpetajad
Lektorid: Tallinna narkopolitseinikud
Üritused: pressikonverents; noorteõhtu Kärkla Kultuurikeskuses, kus esinesid ansamblid "A-rühm" ja "Sharp"
Kampaaniat finantseerisid HOL ja Uimastipreventsiooni Sihtasutus

2000

Sihtrühmad: Hiiumaa üldhariduskoolid, tehnikum ja Kõpu internaatkool, lapsevanemad, politsei, piirivalve, toll
Lektorid: Tallinna narkopolitseist, Wismari haiglast, AIDSi ennetuskeskusest, Uimastipreventsiooni Sihtasutusest
Üritused: *lastevanemate koosolekud* teemal *Tunne ära narkojoobes laps*
pressikonverents - osalesid maavanem, omavalitsusjuhid, arstid, koolide esindajad, politsei ülemkomissar, lektorid, korraldajad ja ajakirjanikud
õpilaste *plakatinäitus "Aita end ja oma sõpra"* Kärkla Kultuurikeskuses
noorteõhtud kõiais valdades *Rock'n roll narko asemel*

NARKOMAANIA LEVIKU ENNETAMINE KOSE JA KÕUE VALLAS

Jelena Koel
projektijuht

***Kui sulle kodumaa halb tunduma ehk peaks
siis küsi endalt, mis sa tegid tema heaks***

(R. Rimmel)

Ühel külmal veebruarihommikul avastasin kiirabikutsete registreerimise žurnaali sirvides, et taas on kiirabi uimastite üledoseerijale pidanud esmaabi osutama. See, et Kose kiirabi statistika näitas uimastite kuritarvitamise kasvu teeninduspiirkonnas, oli aga pool murest. Teise poole moodustasid narkojoobes inimesed, kes pidevalt kiirabiruumidesse tungisid, nõudes tähelepanu, murede ärakuulamist ja sotsiaalset tuge. Uimastite tarbimise tõus suurendab tulevikus probleemsete patsientide arvu veelgi - pole ju Kosel kohta, kuhu narkomaanidel hingehädas pöörduda. Meie - kiirabitöötajad - soovime aga jääda oma töö juurde ja tegeleda erakorraliste meditsiiniliste juhtumitega.

Narkodiilerile on mõlemad vallad piisavalt lähedal, et uusi "ärikette" rajada. Psühholoogiline abi on Kose elanikele kättesaadav alles Tallinnas, mis on selleks liiga kaugel. Arutades olukorda teiste teadjatega - õpetajate ja politseinikega - otsustasime alustada ennetava projektiga valdades uimastite leviku tõkestamiseks.

Siinkohal pisut taustteavet. Kose ja Kõue vald kuuluvad Harjumaa koosseisu, asuvad Tallinnast idas ja ümbritsevad Tallinn - Tartu maanteed 35 km ulatuses. Kahe valla pindala on kokku 532,9 km², elanikke neis ~ 7500. Tallinn asub Kose keskusest 40 km kaugusel. Ennetustöösse kavatsame haarata mõlema valla koolid. Neist kolm kooli on põhikoolid, üks keskkool, üks teeninduskool ja üks põhikool erivajadustega lastele. Projekt haarab ~ 940 last, kaudselt aga kõiki elanikke, kes loevad valla sõnumikandjaid. Jagasime projekti kolme etappi. Etapid on järgmised: arutelu, info levitamine meedia kaudu ja info levitamine koolinoorte seas.

1. etapp: arutelu

Esimene etapp toimus käesoleva aasta veebruaris - märtsis ja see seisnes info kogumises. Vestluste kaudu eri ametite esindajatega ja koolides korraldatud anonüümsetest ankeetküsitlustest saime ettekujutuse probleemi sügavusest, riskipiirkondadest ja -rühmadest, tarvitavatest ainetest. Tajutav oli ka valla elanike eitav suhtumine probleemi, mis on ka arusaadav, sest narkomaaniat on Kosel esinenud seni vaid episoodiliselt. Sellesse etappi mahtus ka loeng "Uimastite liigtarvitamisest kiirabi patsiendiks", mis toimus tervisekasvatuse tundide raames Kose keskkooli 8.-9. kl õpilastele.

2. etapp: uimastialane infolevi meedias

Et teavitada üldsust narkomaania suurenemisest valdades, otsustasime kirjutada kohalikesse ajalehtedesse artiklite sarja pealkirja all "Üks tont käib ringi Eestimaal". Esimene artikkel ilmus reaalinete mentori Kärt Matiiseni sulest, kes tegi kokkuvõtte kooli ankeetküsitlusest ja manitses lapsevanemaid valvsusele. Ülejäänud kolm artiklit kirjutas meedik, kes andis ülevaate aprillikuu

jooksul kiirabi vajanud uimastitarvitajatest ja iseloomustas narkootikumide meditsiinilisest aspektist. Artiklid ilmusid ajalehtedes Kose Teataja ja Kõue Kuulutaja ajavahemikus aprillist augustini.

3. etapp: info levitamine koolinoorte seas

Kõikides koolides korraldame oktoobris NARKONÄDALA. Sellel nädalal on kavas korraldada järgmised üritused:

Esmaspäev: konkurss "Parim narkostend 2000". Teostajad 9-ndad klassid. Ankeetküsitlus põhikoolides.

Teisipäev, kolmapäev ja reede on loengupäevad. Koolides esinevad loengutega vanematele klassidele (7.-12. kl) lektorid Ellu Eik ja Viljar Leisalu. Koostatud on ka riskigrupp õpilastest, kellele viiakse läbi kahetunnine seminar.

Neljapäeval vaatame videofilmi "Metsik Dil" ja korraldame keskkoolis Lastekaitse Liidu spetsialisti juhtimisel mängu.

Novembris tutvustatakse stendikonkursi võitjad kohalikes ajalehtedes.

Selliseks kujunes projekt "Narkomaania leviku ennetamine Kose ja Kõue vallas", mida finantseerib Uimastipreventsiooni Sihtasutus ja mis kuulub ühe osana alkoholismi ja narkomaania ennetamise programmi aastatel 1997 - 2007. Asjast huvitatud lugejale tahaksin öelda seda, et projekti läbiviimiseks on vaja vaid eesmärgikindlust ja algatusvõimet. Edasi läheb kõik iseenesest.

NARKOALANE TÄIENDKOOLITUS

Marju Kiipus ja Tarmo Kariis
Uimastipreventsiooni sihtasutus

Eesti Uimastipreventsiooni Sihtasutus korraldab käesoleva aasta teisel poolel narkoalaseid täiendkoolitusi keskastme meditsiinitöötajatele, sotsiaaltöötajatele, psühhiaatritele, koolipsühholoogidele ja õpetajatele.

Keskastme meditsiinitöötajate narkoalase täiendkoolituse eesmärgiks on anda raviastutuste õendusala töötajatele (haiglate ja perearstide õed, vanglate meditsiinitöötajad) üldisi teadmisi uimastitest, narkootikumide omamise ja tarvitamisega seotud seadustest, narkoravi põhimõtetest, sõltuvushaiguste diagnostikast, õpetada põhilisi võtteid erakorralises olukorras tegutsemiseks. Õendusala töötajate narkoalasel täiendkoolitusel räägitakse uimastitest psühholoogia ja farmakoloogia aspektist, toksikoloogiast, erakorralisest ja vältimatust abist mürgistuste korral, psühhoteeraapia eri vormidest ja jagatakse teavet narkosõltlaste nõustamiseks. Tartus 28. sept toimunud õendusala töötajate täiendkoolitusel osales 38 meedikut. Järgmine täiendkoolitus toimub Tallinnas, 17. nov sotsiaalministeeriumi (Gonsiori 29) V korruse suures saalis.

Samas toimub 10. okt. ja 2 nov. 2000 narkoalane täiendkoolitus **sotsiaaltöötajatele**. Sotsiaaltöötajate täiendkoolitusel antakse üldisi teadmisi uimastitest ja nendega seotud seadustest, ravi põhimõtetest, praktilisi oskusi sõltuvushaigete ja nende perede nõustamiseks ning abistamiseks. Sotsiaaltöötajatele antakse ülevaade Eestis enam levinud narkootikumidest ja nendega seonduvast seadusandlusest. Jagatakse teadmisi sõltuvushaiguste diagnostikast ja sümptomaatikast, käsitletakse laste ja noorukite sõltuvusprobleeme, saadakse ülevaade tööst

sõltuvushaigetega ja nende peredega, samuti psühholoogilist nõustamist eneseabiks ja Minnesota meetodi rakendamiseks, räägitakse ennetustöö tähtsusest ja võimalustest.

Psühhiaatrite koolitusseminar toimub kahes osas: Tartus räägitakse 20. oktoobril sõltuvusainetest ja nende tarvitamise levikust ning sellega seotud haigestumistest, ravi põhimõtetest ja korraldusest. 10. novembril keskendutakse Tallinnas psühhoteeraapia eri vormidele, mida saab tulemuslikult kasutada sõltuvushaiguste ravis.

Koolitusplaani võib leida EUS-i koduleheküljelt <http://narko.sm.ee>

AJALUGU

ÕIGUS TÖÖLE JA SELLE AJALOOLINE ARENG

Aleksander Vassenin

Astangu Toimetulekukeskus

"Meil Nõukogude Liidus on ainsana maailmas kõigile inimestele kindlustatud õigus tööle, mis on ka Nõukogude Liidu konstitutsioonis sätestatud". Seda kuulsin ma õpetajatelt kogu oma kooliaja. Eriti rõhutati seda nõukogude konstitutsiooni päeval. Kas see aga oli tegelikult tagatud ja mida selle all üldse mõisteti? Kas osalemine tööturul on demokraatlikus ühiskonnas õigus või kohustus? Püüan käesolevas kirjatükis neil küsimustel lühidalt peatuda.

Nagu teame, võimaldas tsiviilühiskonna teke areneda ühiskonnal avatuse suunas. Tsiviilühiskonnal on kolm teoreetilist põhialust:

1. Ühiskondliku lepingu idee (Hops ja Lock, 17. saj), mille järgi on rahvas saanud võimu Jumalalt ja seetõttu on rahval riigis ülimuslik seisund. Rahvas sõlmib tema poolt valitud valitsejatega ühiskondliku lepingu ning korraldab riigi elu selle lepingu järgi, muutes ja arendades seda vastavalt vajadusele. Seda ühiskondliku lepingu ideed arendas edasi Rousseau 18. sajandil.
2. Vaba turumajanduse idee (Smith, 18. saj) Selle põhimõtteks on, et majanduse toimimise aluseks on nõudmise ja pakkumise vahekorid, mida reguleerib nn. nähtamatu käsi ehk teise sõnaga turg.
3. Riik kui kõigi oma elanike kindlustaja (Clavier, 18. saj) Selle idee kohaselt on tsiviilühiskonnale iseloomulikud kaks asja: esiteks, seadusandlik võim on lahutatud täitevvõimust, ja teiseks, nagu seda väljendas Ameerika valgustaja 18. sajandist Th. Jefferson: "Riik on piiratud oma kodanike tegevuse läbi". Mis tähendab seda, et kui mõni seadus ei meeldi, siis on võimalik seda demokraatlikul teel muuta. Selline riik taunib vägivalda ja annab oma kodanikele õiguse ise otsustada.

Mil määral ja mis valdkondades on vajalik riigi sekkumine, kui palju saame jätta turu reguleerida - sellel teemal on ajaloo vältel palju vaieldud. See puudutab ka arusaamist õigusest tööle: kas mõistetakse selle all õigust soovi korral tööd saada või hoopis kohustust olla tööga hõivatud.

Õpetlik näide Prantsusmaalt

Inimese õigusest tööle hakati rääkima üldriiklikult esimest korda Suure Prantsuse revolutsiooni ajal. 1793.a leidis see kajastamist Inimõiguste Deklaratsioonis. Järgnevatel aastail arutas Prantsuse parlament selle õiguse rakendamist korduvalt, kuid tegudeni ei jõutud. Alles 1848. a.

revolutsiooni ajal asuti tööpuuduse probleemi lahendamaks, kuid nii ebaõnnestunult, et järgneva 50 aasta jooksul seda teemat lihtsalt kardeti puudutada.

Milles oli siis asi? Nimelt otsustati 1848.a revolutsiooni käigus lahendada õigus tööle sel teel, et pakuti rahvale avalikke ehk heakorratöid. Eriti veidralt lahendati see Pariisis, kuid analoogilist tuli ette ka mujal. Marsi väljakul, kus varem oli asunud kurikuulus Bastille vangla, anti inimestele kätte kangid ja labidad ning kästi kaevata väljaku ühte serva augud, misjärel aukude kõrvale tõstetud muld tuli kanda väljaku teise serva ning see sealt uuesti tagasi tuua ja seejärel auk sama mullaga kinni ajada. Seejärel kästi sama auk lahti kaevata. Kui niisugust tööd oli tehtud kolm korda järjest, keeldus rahvas tööd jätkamast, sest oli mõttetust tööst lihtsalt tüdinud. Ei aidanud siin ametnike jutt, et töötage aga edasi, sest saavate ju riigilt selle eest palka. Inimene on aga kord sellisena loodud, et ta tahab näha oma töö tulemust, ja kui seda näha pole, ta tõepoolest tüdib, sest selline töö ei paku talle rahuldust. Prantsuse rahvuskogu parempoolsed saadikud olid ainsad, kes tõstsid oma häält sellise mõtte korra vastu, nimetades seda lubamatuks vahelesegamiseks inimeste majanduslikku eraellu.

Hilinejad sunnitööle

Võib öelda, et analoogne situatsioon kujunes Nõukogude Liidus, kus õigus tööle kehtis konstitutsiooni alusel kõigile. Tegelikult kaasnes selle õigusega ka töökohustus. Toon mõne näite.

26. augustil 1940 võeti Nõukogude Liidus vastu seadus, mille alusel kõiki, kes hilinesid tööle üle 20 minuti, ootas kuni pool aastat laagrit. Seadus kehtis 1953. aasta septembrini. Nii et kui inimene ühiskondliku transpordivahendi rikke tõttu tööle hilines, jõudis ta vähemalt laagris õigel ajal tööle. Seal teda viidi ja toodi konvoi saatel kindlal ajal ning seal polnud ka ühiskondlikku transporti.

Muidugi oli ka tol ajal inimesi, kes tööl käia ei viitsinud. Lehest võis leida karikatuure loodritest, kes purjutavad ja hoiavad tööst kõrvale, ometi nähtust kui sellist ei tunnistanud või peeti väheoluliseks. Kõik inimesed pidid kuskil töötajate nimekirjas olema, kas nad siis tegid tegelikult tööd või mitte. Ka siis, kui seadused leebemaks läksid, võis inimest mittetöötamise eest kinni panna, üldjuhul aga saadeti "loodreid" mõnda asutusse tööle. Kui Pimedate Ühingu õppekombinaatide töötajatest kedagi vallandati töödistsipliini rikkumise pärast või mõnel muul põhjusel, tuli juhtkonnal peagi need inimesed uuesti tööle võtta, et mitte rikkuda, nagu väideti, inimese õigust tööle.

Pensioni saamiseks nõuti Nõukogude Liidus tööstaaži, erandit ei tehtud ka nendele puuetega inimestele, kes polnud suutelised tööd tegema juba sünnist või lapseeas saati. See aga tõi kaasa olukorra, kus paljud puuetega, nt vaimupuudega või raske liikumispuudega inimesed jäid pensionist ilma, sest oma puude ja kehva tervise tõttu polnud nad võimelised realiseerima oma õigust tööle ehk teisisõnu täitma töökohustust. Ja kes neist vähegi suutis seda täita, pidi teatud aja töötama, et hakata pensioni saama.

Töökoha vahetamine muudeti peaaegu võimatuks, tööturg oli jäik ja produktiivsus madal. Võib öelda, et Nõukogude Liidus oli õigus tööle musternäidiseks riigi sekkumisest inimese eraellu, nagu sellele viitasid Prantsuse parempoolsed juba 19. sajandi keskel.

Otsides lahendust

Vabas maailmas ei ole töö kohustuseks, küll aga paratamatuks vajaduseks. Nii on mitmes Euroopa riigis (näiteks Saksamaal ja Prantsusmaal) sotsiaalkindlustuse aluseks professionaalne kuuluvus ja hüvitisi saavad ainult need, kes töötavad ja tasuvad kindlustusmaksu, kuigi minimaalse sotsiaalse kaitsega kindlustatakse ka süsteemiga mitte kaetud inimesed (Bismarki süsteem). Ka neis riikides, kus sotsiaalkaitse laieneb kõigile elanikele (nt Inglismaa, Beverage

süsteem), on hakatud püüdlema selle poole, et võimalikult kiiresti tuua inimesed tagasi tööturule. Töötü abiraha saamise eelduseks on, et inimene tahab tööd teha, otsib aktiivselt tööd, osaleb koolitustes ja võtab vastu talle tehtud tööpakkumisi.

Kõigile töökohti paraku ei jätku ja pahatihti jääb õigus tööle pelgalt deklaratiivseks loosungiks. Ajalugu näitab, et kunstlik töökohtade loomine ja töö kohustuseks muutmise ennast ei õigusta. Loobuda õigusest tööle me siiski ei saa ja sellepärast otsime koos teiste riikidega lahendust tööpuuduse probleemile.

MÕTTEVAHETUS

KAS KARISTADA VÕI KASVATADA?

Veiko Männik

Paranduskodu "Laeva Sild" juhataja
<http://www.hot.ee/laevasild/>

Vangla ja vangid on käesoleval ajal kuum teema. Diskussiooni sellel teemal võis jälgida internetiportaali Delfi kommentaarides, kus lahati retsidiivsust. Jättes siinkohal kõrvale vihast, ebakompetentsusest või lihtsalt edevusest sündinud kommentaarid, tõusis Delfis esile üks vangla-teema käsitlus: kas on olemas spetsiifilisi karistusviise, mis parandaksid eri kategooriatesse kuuluvaid kurjategijaid? Küsimus on kindlasti päevakohane olukorras, kus kuritegevus ühiskonnas aina kasvab ja professionaliseerub.

Karistus ei paranda kurjategijat

Meid kõiki on elu jooksul karistatud enam kui korra, seda ka ehk kõige vabameelsemates perekondades. Ometi on karistus meid pannud tundma pigem hirmu teatud asjaolude ees, kui et oleks midagi selgeks teinud. Hirm iseenesest ei anna midagi juurde eluga toimetulekuks. See ei õpeta käituma paremini, vaid pigem sunnib teatud asjadest eemale hoidma. Piltlikult öeldes sunnib hirm minema ringi, mitte aga ehitama silda üle probleemi või lahendama seda. Seepärast ei sigine hirmuvalitsuse all kannatavatest perekondadest või süsteemidest head, seda on tõestanud ajalugu ja elukogemus. Seepärast me vajame hirmust enam - selgust, miks asjad on nii nagu nad on.

Delfi kommentaarides domineerib seisukoht, et kurjategijaid tuleb armuta tappa ja julmalt karistada. Seetõttu ei tule ka imeks panna seda, mis toimub meie ühiskonnas ja tänavatel, kuna sama vaim, mis valitseb internetis, toimib ka nende inimeste kodudes ja elus. Meie vanglates on ligi viis tuhat kinnipeetavat, kuna ühiskond ise produtseerib olukordadele alla jäävaid suure riskifaktoriga inimesi. Ometi ei karista keegi selle eest lapsevanemat, kes jätab oma lapse ilma õpetusest, armastusest ja hoolitsusest. Karistatakse ikka poega. Ja kui korra juba karistatud, siis... "Vesi peale, vesi peale, tõmba ikka vesi peale...!" Laulud sünnivad elust enesest.

Hirmu vastumürk

Karistus on repressiivne meetod, mitte kasvatusvahend. Hirm ei kasvata, vaid põhjustab depressiivset käitumist, milles puuduvad arukad lahendused. Hirmul on omadus: töötada välja n.ö vastumürk, milleks on kavalus, valelikkus, julmus, vägivald, ükskõiksus ehk kõik see, millega iga vangisolu on tuttav. Karistust ei vaja tegelikult mitte niivõrd kurjategija kui ühiskond, kes kurjategija hukka mõistab ja ühiskonnast isoleerib. Kuigi see on paratamatu samm ühiskonna

poolt, ei ole sellel ometi subjektiivset paranduslikku tulemit. Ei pea paika väide, et rangemad karistusmäärad lõpetavad kuritegevuse. Tavaliselt ei juhi kurjategija psüühikat arukas käitumine, sest ei saa lugeda arukuseks kavalust ja kuritegelikku professionaalsust, millega mõni kuritegu korda saadetakse. Kuritegusid põhjustab mõtlematus ja enesekontrolli puudumine (näit. joores olek), nende ajendiks on pime viha, saamahimu, ükskõiksus või lihtsalt mingi eluprobleemide väärast tõlgendamisest tingitud väärastunud põhimõte. Kui tahame võidelda kuritegevusega, peame võitma inimeses need inimvaenulikud kalduvused. Pelgalt hirm ja karistus seda ei suuda.

Rohkem kasvatust kui karistust

Ei ole olemas spetsiifilisi karistusviise, mis muudaksid kurjategijad. On erinevad kasvatusviisid, mis muudavad inimest. Vangla- ja kriminaalprobleemide, sh korduvkuritegevuse probleemide lahendamiseks vajame pigem elulisi kasvatusprogramme ja õpet kui turvasüsteeme ja trelle. Siinkohal tsitaat Delfi kommentaatorilt:

“...on kaks võimalust: kas eluaegne [*vanglakaristus*], mis kestab tõesti eluaeg, või siis ikka tõsine eluks ettevalmistamise programm, muidu pole mõtet [*kurjategijat*] lahti lasta. Selge see, mõlemad maksavad raha. Rehabilitatsioon ilmselt rohkem kui lihtsalt vangis ülalpidamine...”

Tõepoolest, rahaliselt ei ole kasvatus või hoolekanne kunagi odav. Loomulikult on lihtsam ja odavam investeerida tulevasse põlvkonda, kuid samas ei saa unustada ka neid, kes on läinud “aia taha”. Ka nende jaoks peab olema oma programm, n.ö pikapäevarühm, millesse tuleb investeerida.

Rääkides kriminaalprobleemidest, räägime paratamatult ka rahast. Olude sunnil vajatakse uusi vanglaid, mille ehitus ja ülalpidamine ei ole odav. Kuid ka vabadusekaotuslik karistuspoliitika peab seejuures teenima eesmärki: anda inimesele võimalus õppida, areneda ja muutuda. Piltlikult öeldes vähendaks iga kasvatusprogrammi investeeritud kroon kinnipidamiskoha müüri pikkust, sest see vähendab kinnipeetavate hulka ja retsidiivsust. Eesti NSV-st pärit kinnipidamiskohad ja karistuspoliitika seda tänapäeval veel ei võimalda. Vangile tuleb anda võimalus ja selleks vajame tõeliselt toimekaid ümberkasvatusasutusi vanglate nime all. Kinnipidamiskoha režiim tuleb kujundada seal kinnipeetavaga tehtavaks parandustööks. Hea oli lugeda Delfi kommentaaridest: Miks ei võiks olla Viljandi noortevangla eeskujulikuks kutsekooliks, parima kasvatusprogrammi ja kasvatajatega, parimate õppe- ja tööttingimustega, kus kinnipeetavale antakse seda, mis on jäänud puudu tema senises keskkonnas. Käesoleval ajal on Viljandi vangla üks mahajäänumaid nii investeringutelt kui programmi mõttes, kuigi peaks olema eliitatususeks omasuguste hulgas.

Tugev rehabilitatsioonisüsteem - vigade parandus

Demokraatlik ühiskond on õppinud otsima alternatiive vangistusele. Rakendatakse karistamist tingimisi paranduslikku tööd ja muid sanktsioone, mis Eesti tingimustes toimivad ühtses kriminaalhooldussüsteemis. Ometi vajame ka tugevat rehabilitatsioonisüsteemi, mis arvestaks igat karistusliiki ja isiksust. See ei võrdu järelevalvega, kuigi neid termineid sageli segi aetakse. Sotsiaalne rehabilitatsioon või resotsialiseerimine ei ole pelgalt turvakodu loomine, kus pakutakse sooja sööki ja peavarju, see seisneb otseses tegelemises inimestega 24 h ööpäevas, et saavutada eesmärk: muuta inimene toimetulevaks. Ka rehabilitatsiooni tuleb investeerida, kui tahame saada tulemusi. Kõige lihtsam on jätta probleemne isik omapead ja öelda: “Kõnni ära!” Aga kui ta sarnaneb lapsega, mis sest, et on täiskasvanu? Sellised lapse seisundis kurjategijad vajavad kasvatajat. Rehabilitatsioon peab tegelema nende puudujääkide korvamisega, mis lapsevanematel, kooliõpetajatel või ühiskonnal jäi tegemata. Kui tahame vähendada kuritegevust ja luua turvalist ühiskonda peame sellesse ka investeerima!

Mis on siis olulisem, kas karistus või kasvatus? Paljudele tundub, et karistus. Seetõttu investeerime, hambad ristas, hiigelsummasid euroopalikku vanglaehitusse või pumpame miljoneid

valvamisega lagunevates vangilaagrites, selle asemel et investeerida inimesse ja väärtustada kasvatusmeetodeid.

Rehabilitatsioonitöösse investeerimine ei kannata tegelikult kriitikat. Näitena võib tuua paranduskodu Laeva Sild aastaeelarve, mis kriminaalide ja sõltlaste rehabiliteerimise tegelikke vajadusi arvestades vajab 1,5 miljonit krooni. Ometi on selleks aastaks eraldatud vaid 450.000 krooni. Ega me ei virise, kuid see, mida peaks ja tahaks teha, jääb sageli üksnes unistuseks.

Õiguskaitsega tegelevate ametkondade ja kolmanda sektori vahel puudub koostöö vaatamata sellele, et erasektori viieaastane kogemus pakub nii mõndagi. Erasektori kaasamine riiklike ülesannete lahendamisse, kus see võimalik, on õiguskaitstes seni veel idee tasemel. Jahe suhtumine on ilmne: näiteks keeldutakse meile väljastamast alalist sissepääsuluba vanglasse vaatamata sellele, et see on vajalik meie asutuse igapäevaseks tööks. Nii ei eksisteeri me politsei jaoks koostööpartneritena, kui seda on vaja olnud. Me oleme kohalikele omavalitsustele vaid tülik ja ülearusteks rahamangujateks. Meist ei ole tegelikult huvitatud ka maakondade sotsiaalosalakonnad. Ka Eesti kirikud ja kogudused pole meie tegevust aktiivselt toetanud. Nõnda võime vaid konstateerida fakti, kus järjekordselt üks või teine eksinu ja abiotsija satub valele teele. Oleme harjunud sel juhul süü enda peale võtma ja üritame teha paremini, kuid põhimõtteline küsimus jääb: kelle heaks me seda siis ikkagi teeme? Paranduskodu Laeva Sild võib ühel päeval lõpetada oma tegevuse, aga probleem jääb: mida ikkagi teha nendega, kes vajavad muutust ja hoolt? Peame selles usaldama neid, kes seda teha tahavad, ja andma neile võimaluse.

MÕTTEVARA

Ralph Waldo EMERSON on öelnud:

"Kui me oma vaimu süüvime, kui me ennast oma mõttemaailma valgusel vaatleme, avastame, et meie elu on ilusse kätketud. Sedavõrd, kuivõrd me edasi liigume, omandavad seljataha jäänud asjad kaunima kuju nagu meist kaugenevad pilved. See ei sünni nii mitte ainult südamelähedaste ja igapäevaste asjadega, vaid ka kurvastus ja isegi inetus muutub veetlevaks, kui see meie mälestustes oma koha leiab. Rohtunud jõekallas, vana maja, koomilisena tundunud inimene kütkestab oma minevikuga, kuigi oleme neile heitnud vaid põgusa pilgu. Isegi pereisa või pereema põrm, mis kunagi kambris lamas, on endast majja midagi pühalikku maha jätnud... Iga kaotus ja valu on lõppude-lõpuks üksikujuhtum. Maailmakõiksus ei kahjusta südant... Loodus ei soovi, et me oleksime pahurad ja ärritunud ... Kui me parteikoosolekult, pangast, abolitsionistide konvendilt, karskusseltsist või filosoofide klubist tulles põldude ja metsade vahele satume, küsivad nad meilt: "Kas vesi on ahjus, väike sõber?"...

Me teeme endale halba, kui me teistele head ei tee... Ka sulle on antud elus oma koht ja kohustused... Iga inimese jaoks on oma kutsumus... Tal on kalduvus midagi teha, mis õnnestub ja heaks osutub, kui see on tehtud, mida aga keegi teine pole suuteline tegema... Niisuguses isikupärasel töös avastab inimene iseennese... Tavaliselt hindame neid tegevusi, mis inimesele kuulsust toovad, ega võta tõsiselt seda, et kõike, mida inimene teha suudab, saab teha jumalikult ... Inimene uskugu Jumalasse, aga mitte nimesse, kohtadesse, isikutesse. Las Suur Hing võtab kuju ja saab lihaks naises - vaeses, kurvas ja üksildases, mõnes Dollys või Johannas, kes läheb tööle, et pühkida tuba ja küürida põrandat. Tema kaunis loomus ei jää varjule, vaid pühkimine ja küürimine muutuvad sedamaid suursuguse teo sarnaseks, nagu oleks tegemist inimelu särava tipuga. Ja siis haarab kogu maailm küürimislapi ja põrandaharja järele."

Koostanud Jüri Raudsepp

Ralph Waldo EMERSON (25.05.1803-27.04.1882), Ameerika filosoof ja kirjanik. Ta isa oli unitaaride vaimulik ja poeg otsustas saada isa järglaseks, õppides kuulsas Harwardi ülikoolis teoloogiat. 1829. aastal ordineeriti Emerson pastoriks. Arvatakse, et inglise romantilise poeedi Samuel Taylor Coleridge ja saksa filosoofide mõjul hakkas ta usk unitaaride teoloogiasse kõikuma, mis viis 1831. aastal vaimuliku ametist loobumiseni. Filosoofina sai Emersoni maailmavaateks transtsendentalism. Kirjanikuna saavutas tunnustuse esseistina. Esitatud mõtted on võetud esseest "Vaimu seadused", mis pärineb tema saksa keeles avaldatud esseede kogumikust "Die Sonne segnet die Welt" ("Päike õnnistab maailma")